

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA
YÖNETMENİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tural İBRAHİMOV

(1210060005)

Anabilim Dalı: İLETİŞİM TASARIMI

Programı: İLETİŞİM TASARIMI

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Okan ORMANLI

ŞUBAT 2015

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA
YÖNETMENİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tural İBRAHİMOV

(1210060005)

Anabilim Dalı: İLETİŞİM TASARIMI

Programı: İLETİŞİM TASARIMI

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Okan ORMANLI

Jüri Üyeleri : Prof.Dr.Ömür CEYLAN

Yrd.Doç.Dr.Perihan TAŞ ÖZ

ŞUBAT 2015

ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında çok büyük yardımları olan, değerli fikir ve bilgileriyle çalışmamın zenginleşmesi ve biçimlenmesini sağlayan ama en önemlisi de her zor duruma düştüğümde desteğiyle çalışmama devam edebilme gücü veren değerli ve saygıdeğer hocam Yard. Doç. Dr. Okan Ormanlı'ya çok teşekkür ederim.

Çalışmamda bazı günler sabahlara kadar süren araştırmalarımda yardım eden ve kaptırımlarıma katlanan kardeşlerim Doktor İqbal İbrahimov ve Hemid Verdiyev'e, çalışmama destek ve uzun uzun sorularıma cevap veren arkadaşım Elvin Keremli'ye teşekkür ederim.

Son olarak değerli aileme eğitimim süresince verdikleri maddi ve manevi destekleri için çok teşekkür ederim.

Çalışmanın konuyla ilgili kişilere yarar sağlaması dileğiyle. . .

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
GİRİŞ	1
1. DÜNYA TELEVİZYONCULUĞUNUN KISA TARİHİ	5
2. BAŞLANGIÇTAN 1990'LARA KADAR TÜRK TELEVİZYONCULUĞU	19
2. 1. ÖZEL TELEVİZYON YAYINCILIĞI.....	29
3. 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YÖNETMENİN ROLÜ	35
3. 1. 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YAPISAL VE TEKNOLOJİK DEĞİŞİMLER	35
3. 2. 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE DÜNYA TELEVİZYONCULUĞUNA GENEL BİR BAKIŞ	42
3. 3. TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YÖNETMENİN ROLÜ VE İŞ BÖLÜMÜ.....	50
SONUÇ	55
KAYNAKÇA.....	62

Enstitüsü	:	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	:	İletişim Tasarımı
Programı	:	İletişim Tasarımı
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Okan Ormanlı
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans – Şubat 2015

ÖZET

1990’LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YÖNETMENİN ROLÜ

Tural İbrahimov

İnsanlık tarihi içerisinde televizyon, sadece görüntü aktaran bir kutu olarak düşünülmemelidir. Televizyon, medeniyetimizin en yaygın yayın aracıdır ve aynı zamanda toplumumuz için bir ayna niteliği taşımaktadır. Televizyon yayınlarına bakarak o yayına sahip olan ülkenin değerleri, kültürü, gelenekleri hakkında fikir sahibi olunabilir. Yayınlar görüntü verilmesi haberleşmede yeni bir çağın başlamasına neden oldu. Sözlü metinlere görsellik de eşlik ettiği için inandırıcılık arttı, televizyon yöneticileri televizyonun bu özelliğini kullanarak istediği görüntüyü ve istediği düşünceyi oluşturabilme yeteneğine sahip hale geldi.

Günümüzde etkileri net bir şekilde görünen küreselleşme içerisinde televizyonun ve yönetmenlerin etkisi yadsınamaz. Kanal yönetimi ve kanalların uyması gereken kurallar dışında, yayınlarda yönetmen en önemli yere sahiptir. Türk televizyonculuğunda yönetmen bir televizyon ya da izletici yapısını, görsel, işitsel ve estetik bir bütün olarak var eder. Yönetmen, bir yapımın zihnidir. Televizyonun insanlar üzerinde bıraktığı etkiye dayanarak televizyon yayınlarının muazzam bir güce sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle yönetmenlerin topluma karşı azımsanmayacak şekilde bir sorumluluğa sahip olduğu sonucu da ortaya çıkar.

Çalışma, Türk televizyonculuğunda yönetmenlerin 1990’lı yıllardan günümüze dek bu sorumluluğunu ve misyonlarını ortaya koyarak tartışmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk Televizyonculuğu, Yönetmen, Yönetmenin Rolü, Dünya Televizyonculuğu

University : **Istanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Communication Design**
Programme : **Communication Design**
Supervisor : **Dr. Okan Ormanlı**
Degree Awarded and Date : **MA – February 2015**

ABSTRACT

THE ROLE OF THE DIRECTOR IN TURKISH TV BROADCASTING SINCE 1990'S TILL TODAY

Tural İbrahimov

In human history, television shouldn't be thought as mere video transmitting box. Television is the most common broadcasting appliance and also it carries the ability to be a mirror for our society. By looking at a nation's video broadcasting, we can learn that nation's merits, culture, traditions. Visualising the broadcasts are started a new era in communication. Oral texts got stronger and convincing by the help of visualised material. Managers of broadcasting companies have the ability to create the thought and vision as they desired by the help of television.

It's impossible to ignore that the clearly-visible influences of television and directors in globalisation. Including channel management and the rules which channels should obey, directors have the most importance in broadcasting. In Turkish TV broadcasting, the director makes a television production or a visualised work as a visual, auditory and aesthetic whole. Director is the mastermind of a production. It is possible to say that the TV broadcasts has a tremendous power by looking its influence on people. Because of that reason, directors have a big responsibility to community as result.

In this thesis, that responsibility and mission of directors in Turkish TV broadcasting in 1990's between today explained and discussed.

Key Words: **Turkish Tv Broadcasting, Director, Role of the Director, Tv Broadcasting of the World**

GİRİŞ

Televizyon Fransızca bir kelime olup anlamı “sabit ya da hareketli cisimlerin kalıcı olmayan görüntülerinin elektrik yoluyla uzağa iletimidir” ya da bir olayın ses ve görüntü olarak bir takım elektronik işlemler sonucu ve elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgaları) aracılığıyla bir noktadan belirli bir alan içindeki diğer noktaya iletilmesidir. Ancak her elektromanyetik dalganın bir vericiden bir alıcıya ulaşması televizyon yayını değildir. Bir elektromanyetik dalga aracılığıyla yapılan iletişimin yayın olması bazı özelliklere bağlıdır. Bunun için iki özellik gereklidir. Ses ve görüntünün bir kesimin yararlanması amacıyla aktarılması ve bu aktarılan ses ve görüntünün, bir program niteliği taşımasıdır. Televizyondan farklı olarak sinemada görüntü, ışığın yansıtılmasıyla elde edilir. Televizyon görüntüsünün ise kendisi ışıktır. Dolayısıyla her ikisinin ortak özellikleri olmasına rağmen görüntünün oluşumu her ikisinde de farklı tekniğe dayanır. Filmde görüntüler, kimyasal duyarkat üzerinde oluşur. Televizyon ve sinemanın görüntü oluşturma işlemi aynı esasa dayanır. Tek tek hareketsiz görüntünün arka arkaya getirilerek belirli bir hızla akmasıdır. Gözün yanılgısıyla bu arka arkaya akan görüntü hareketli gibi görünür.¹

Televizyonun ülkemizde ve bütün dünyada çok etkili ve toplum tarafından en çok ilgi gösterilen kitle iletişim aracı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla televizyon halk için öğretici ve yönlendirici bir işleve sahiptir. Kitle iletişim araçları özellikle de televizyon, görsel üstünlüğü nedeniyle bizim yaşantımız ve kamuoyu üzerinde büyük bir etkide bulunmaktadır. Bunun nedeni bu araçların yalnızca bizim tutumumuzu belirli biçimlerde etkilemesi değil; pek çok toplumsal etkinliğin bağlı olduğu bilgiye erişim araçları da olmalarıdır. Kitle iletişim araçları içinde televizyon modern toplumsal yaşamda merkezi bir yer tutmaktadır. Gündelik yaşamla bu kadar iç içe ve merkezi bir konumda olmasının en önemli sebebi sabahtan akşama yayılan yapısıdır.

¹ Nilgün Abisel, “Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet”, *Televizyon, Kadın ve Şiddet*, Der. N. Betül Çelik, Kiv Yayınları, Ankara, s.173. 212.(2000)

Bu özelliğiyle insanın tüm gününü işgal edebilecek bir araçtır.² Bugünkü televizyon izleme eylemlerine bakarak bugün doğan çocukların, ortalama on sekiz yaşına geldiğinde uyku dışındaki zamanlarının büyük bölümünü televizyon başında geçireceklerini anlayabiliriz. Bu izleme pratiği, televizyonun etkisinin ve yönlendirme gücünün ne kadar geniş bir kitleyi etkileyeceğinin göstergesidir.

Televizyon öyle güçlü bir kitle iletişim aracıdır ki sözlü metinlere görsel metinler de eşlik ettiği için inandırıcılığı artmaktadır. Bu nedenle televizyon yöneticileri televizyonun bu özelliğini kullanarak istedikleri görüntü ya da düşünceyi oluşturabilmektedirler. Televizyon, sinemadan da belli format ve özellikleri almıştır. Sinema ile televizyon arasında dramatik anlatı saymacaları bakımından büyük benzerlikler bulunmaktadır. Her iki araç da aynı başat anlatım tekniklerine bağlıdır denebilir. Bunun nedeni iki araç arasındaki türsel sürekliliktir. Televizyon yayıncılığının belirleyici niteliklerinden olan sürekli malzeme üretimi ve tüketimi, televizyon kuruluşlarını hazır formatları kullanmaya itmiştir. Özellikle popüler sinema ile tecimsel televizyon arasında endüstri ve teknik işleyiş bakımından birçok benzerlik olduğu kadar izleyici yapısı ve anlatı formülleri bakımından da birçok benzerlik vardır. Televizyon, radyonun program yapısını örnek almasının yanında sinemanın da birçok özelliklerini almıştır. Radyonun yalnızca sese dayalı program yapısı, televizyonun görsel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Televizyonun kendisinden önceki iletişim araçlarından, sanatlardan aldığı format ve türlerin dışında başka türler, formatlar da üretebilmesi; onun sahip olduğu bir takım olanaklardan ve sınırlamalardan kaynaklanır.³

Televizyon bugün yaşadığımız popüler kültür süreçlerinin uzantısıdır. Bugün televizyonda gördüklerimiz, herhangi bir sosyal koşul altında ya da tarihsel dönemde popüler kültürel medyanın merkezi bir mesaj verme işlevini yerine getirir. Bu anlayışta televizyon belki de başka yerlerde “kültürel forum” olarak tarif edilen kavramın en son ve en kapsamlı versiyonudur. Aynı zamanda televizyon, sosyokültürel işlevinin estetik temellerinden kaynaklanan sorunlardan bağımsız değildir. Bir ifade tarzı olarak televizyonun tam olarak nasıl çalıştığını anlayabilmiş değiliz. Tabii ki televizyonun; bir sahnenin, ekranın ve radyonun birlikteliği

² Nicholas Abercrombie, *Television and society*, USA: Polity Pres. (1996)

³ Barbier Frederic, Lavenir, B. Catherine, *Diderot'dan İnternete Medya Tarihi*, Çev. Kerem Eksen, Okyanus Yayın, I. Baskı, İstanbul, (2001).

olmadığını biliyoruz. Biz televizyonu tüm yansımalarını etkileyen anlatım tarzıyla, sürekliliğiyle popüler kültürün dinamik ve süreçsel bir aracı olarak görüyoruz. Televizyon dizi ve seriyallerinde müzik, efekt ve konuşmaların sinema filmlerinden farklı işlevleri vardır. Sinema anlatılarında görüntü; ses ve konuşmalardan daha önemlidir. Televizyon dramalarında özellikle de seriyallerde, müzik, efektler ve konuşmalar anlam üretmek için yeterli olabilir. Bunun nedeni televizyon dramalarının radyoda yayınlanan ‘arkası yarın’ları model almasıdır. Televizyon, yönetmenlerin ve tasarımcıların tüm becerisinin uzaktan kumanda sayesinde her an kaçma imkânı olan izleyicinin bu akışkanlığına göre kurulur. Yavaşlıkları ve sesin önde gelişi, dizilerin izlenirken bakışın televizyona sabitlenmeden de anlaşılır olmasını sağlar.⁴

Görünmez gizli bir gücün televizyonu bir anda ortadan kaldırdığını düşünelim. Televizyonsuz bir hayata alışmak hiç de kolay olmayacaktır. Televizyon dünya yaşamında birçok değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Kişisel ve toplumsal yaşam biçimleri önemli oranda değişime uğramıştır. Geniş kitleleri peşinde koşturarak bu kadar etkili başka bir araca tarih boyunca rastlamak mümkün değildir. Televizyon yayıncılığıyla birlikte öyle bir noktaya gelinmiştir ki, bu büyülü kutunun karşısına geçenler farkına varmadan saatlerce kendilerini oyalayacak benzeri olmayan bir görüntüye kavuşmuşlardır. Üstelik bu görüntü her yaş grubuna her fikir ve düşünce yapısına her zevke hitap edebilmektedir. Müzikten eğlenceye, eğitimden kültüre, sinemadan tiyatroya çeşitli alanlardaki yayın bir tuşa basma zahmeti kolaylığında izleyiciye sunulmaktadır. Yayıncılar bu zengin yayın mozağinden yararlı bir şeyler üretebilmenin gayreti içerisinde çalışmaktadırlar.⁵

Tarihe bakıldığında ise kısa bir geçmişe sahip olan bu esrarengiz gücün, 40-50 yaşlarındaki herkesin bütün gelişim aşamalarını dün gibi hatırladığı kısa bir hikâyesi vardır. Aslında insanoğlu televizyon yayıncılığına çok da yabancı değildir. 19. asrın sonlarına doğru icat edilen sinema bir açıdan insanoğlunu bu yeni teknolojiye bir nebze hazırlamıştır. İlk yıllarda insanlar sadece işin teknik yönüyle ilgilenmeye başlamışlardır. Onları büyüleyen bu küçük kutunun günün birinde çok yönlü bir değişimin öncüsü olabileceği düşünülmemiştir.

⁴ Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, (1981).

⁵ Alemdar Korkmaz, *İletişim ve Tarih*, İmage Kitapevi, Ankara, (1996).

Geniş kitlelerin hayat biçimlerini şekillendiren televizyon; bu süreçte haberden sinemaya, belgeselden müziğe kadar ihtiyaç duyulan boşlukları, yalnız başına doldurmayı başarmıştır. Dört yıllık dünya savaşının getirdiği yıkımın ardından oluşan yeni dünya, bu buluşla yeniden şekillenmiştir. Günün birinde tarihi olayları bir ayrıma tabi tutmak gerekirse televizyonun bulunuşu bir milat olarak kabul edilebilir. Televizyondan önceki hayat ile televizyondan sonraki hayat arasında kitaplara sığmayacak kadar büyük farklılıklar mevcuttur.⁶

Çalışmada yönetmenin rolü ve iş bölümü başlığında, daha çok uygulamada ki akış üzerinde durulmuştur.

Sonuç olarak, bu nitel çalışmada yerli ve yabancı kanallar incelenecek ve böylece 1990'lardan günümüze Türk televizyonculuğunda yönetmenin rolü ele alınacaktır.

⁶ Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, A. U Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, (1976).

1. DÜNYA TELEVİZYONCULUĞUNUN KISA TARİHİ

“Televizyon” anlam olarak tele (uzak) ve vision (görüntü) kelimelerinden oluşur. Bilimsel açıdan ise bir olayın görüntü ve ses olarak, bir takım elektronik işlemler sonucu ve elektromanyetik dalgalar (Hertz dalgalar) aracılığıyla bir noktadan belirli bir alan içindeki diğer noktalara taşınması demektir. Televizyonun tanımını tamamlayabilmek için “yayın” sözcüğünün anlamını da bilmekte yarar vardır. Çünkü elektromanyetik dalgalar aracılığıyla yapılan her iletişim yayın anlamına gelmez. Oysa televizyon bir yayın aracıdır ve bir iletişimin “yayın” olabilmesi için iki temel özellik gerekir. Ses ve görüntünün belirli bir vericiden toplumun yararlanması amacıyla aktarılması ve aktarılan bu ses ile görüntünün belirli bir vericiden toplumun yararlanması amacıyla aktarılması ve aktarılan bu ses ve görüntünün bir program niteliği taşıması gerekmektedir. Televizyon ve filmin görüntü oluşturma işlemi aynı esasa dayanır: “Tek tek hareketsiz görüntülerden oluşan karelerin belirli bir hızla akıp gitmesi sonucunda gözün görüntü hatırlama kusurundan (ya da avantajından) yararlanılarak hareketli bir görüntü izlenimi bırakması”. Filmde görüntüler kimyasal bir duyarkat üzerinde saptanır. Televizyon ise ışık enerjisini elektrik sinyallerine dönüştüren elektronik bir araçtır. Tipik bu satırların okunması sırasında gözün yaptığı hareket gibi, televizyon kamerasının objektifinin kapsadığı çerçevedeki herhangi bir görüntü, elektronlar tarafından enine çizgiler biçiminde gidip gelir. Bu gidip gelmeler sırasında görüntüdeki açık ve koyu renk farklarından dolayı farklı ışınlar televizyon alıcılarına çözümlenerek yeniden görüntü haline dönüşmektedir. Görüntünün normal bir gözle izlenebilmesi için saniyede en az 50 kez görüntüyü bu biçimde tarayacak hızda olması gerekir. Bir başka tanımlamaya göre ise televizyon sabit ve hareketli cisimlerin, kalıcı olmayan görüntülerinin elektrik yoluyla uzağa iletimi anlamına gelir.⁷

⁷ Erkan Can, “-TRT Vericiler Dairesi Başkanı-RTÜK”, *Sayısal Yayıncılık Paneli Sunumu*, 06 Mayıs, (2006).

Televizyon bulunmadan önce hareketli hale getirilen görüntü (sinema) ile uzak noktalara ulaştırılan ses teknolojisi mevcuttu. Böylece sesin uzak noktalara ulaşmasını sağlayan teknikçiler bu sefer de sesle birlikte görüntüyü de binlerce kilometre öteye ulaştırmanın mücadelesi içine girdiler. Sinemanın ilk yıllarında çekilen filmler sessizdi. Dünya sesli sinemayla 1926-27 yıllarında tanıştı. Özetle hem sinema hem televizyon teknolojisiyle ilgili çalışmaların önemli bir bölümünün gelişmiş ülkelerde eşzamanlı devam ettiği söylenilebilir. Sonuç itibariyle her iki alanda da 19. asrın son çeyreği ile 20. asrın ilk çeyreği arasındaki süreçte başarı elde edilmiş, sonuca gidilmiştir.⁸

Televizyon tekniğiyle bütünleşen yayıncılık, bu büyülü kutunun icra ettiği asıl fonksiyonu teşkil ediyordu. Teknik bir buluşun ötesinde geniş halk kitlelerini asıl etkileyen faktör işte bu fonksiyondu.

İçinde bulunduğumuz çağ için zaman zaman çeşitli adlandırmalar yapılmaktadır: atom çağı, uzay çağı, bilişim çağı gibi. Televizyonun toplum hayatını etkilemesiyle birlikte sıkça kullanılan sınıflandırmalardan biri de “Televizyon çağı” olmuştur. Televizyon bir icat olarak arkasına yüzlerce yıllık bir ilgi, araştırma ve teknik çalışma birikimini alan bir icattır. Televizyon salt olarak görüntünün aktarılması ve sinyaller vasıtasıyla elektriksel bir ekran üzerinde canlandırılması olarak ele alınırsa hiç şüphesiz böyle bir konumu hak etmez.

Televizyon sadece bir teknik, icat olarak ele alınmamalıdır. Televizyon teknik bir buluşun çok üzerinde bir anlam ifade etmektedir. Öyle buluşlar vardır ki toplumun istisnasız tamamını ilgilendirir. İşte televizyon böyle bir buluştur. Televizyon icat edildiği tarihten bu tarafa etkileşim içerisinde olmadığı bir tek kişi bulmak mümkün değildir. Dikkat edilirse yukarıda isimleri geçen atom, uzay, bilişim gibi tanımlamaların tamamı enformasyon çatısı altında buluşmaktadır. Ve enformasyona çağ atlatan en önemli araç televizyon, bilimsel ve teknik araştırmalar sonucunda icat edilmiştir. Onun bir eğlence ve haberleşme yolu olarak gücü o kadar büyüktür ki kendinden önceki tüm eğlence ve haberleşme yollarını değiştirmiştir. Televizyonun icadı tek bir olay dizisinden ibaret değildir. Televizyonun icadı

⁸ Çözüm, Araştırma ve Danışmanlık LTD. ŞTİ., *Ulusal-Yerel TV İzleme Alışkanlıkları Araştırması*, İstanbul, (2004).

elektrik, telgraf, fotoğraf, sinema ve radyodaki icatların tamamıyla yakından ilgilidir. Diğer tüm icatlar televizyonun icadına giden yolun birer basamağıdır.⁹

Televizyonun bulunuşunda birçok kişinin, ilim adamının rolü olmuştur. Değişik zaman ve yerlerde yapılan buluşlar sonucu televizyon tekniği bugünkü durumuna gelmiştir. Bir ilim adamının kurumsal olarak ortaya attığı bir buluş, diğeri tarafından kanıtlanmış, aynı buluş değişik ülkelerde farklı kişilerce yapılmıştır. Televizyonun görüntüsel niteliğinden ötürü daha karmaşık bir tekniğe sahip oluşu; bu buluşların, radyoya göre daha yavaş gelişmesine neden olmuştur. Televizyonun bulunuşuna, gerek yayın olarak ses ve görüntünün aktarılmasına, gerekse bunu alacak özel araçların (televizyon alıcılarının) yapılmasına emeği geçen kişiler radyoya göre sayıca fazladır.

Televizyon tarihine geçmiş belli başlı kişiler olarak şu adlar verilebilir:

1. Andrew May (İrlanda)
2. Paul Nipkow (Almanya)
3. Francis C. Jenkins (ABD)
4. Logie Baird (İngiltere)
5. PhiloFarnsworth (ABD)
6. Zworykin (Rusya)¹⁰

Televizyon ile ilgili olarak ilk teknik buluş İrlandalı bir telgrafçı olan Andrew May tarafından 1873 yılında yapılmıştır. May, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrilebildiğini; selenyum adlı kimyasal maddenin elektriğe karşı dirençli olduğunu ve bu direncin güneş ışığında daha da azaldığını buldu. May'in bu buluşundan on yıl kadar sonra bir Alman bilim adamı Paul Nipkow, bir resmi dönerken tarayabilen bir araç geliştirdi. "Döner disk" adı ile anılan bu aracın içinde kenarlardan başlayarak helezonik şekilde yerleştirilen kare delikler, küçük bir delikten geçirilerek verilen elektrik ışınları ile baştan başlayarak dönerek taranmaktaydı. Bu taranan yerler ışık ve gölge olarak bir diğer yerde görüntü olarak elde edilmekte idi. Bu araç, görüntüyü başka yere aktaran ilk araç olması bakımından önemli bir buluştur. Daha sonra bu konuda yapılan çalışmalar, bu döner diskin geliştirilmiş şekillerinden başka bir şey

⁹ *The American Peoples Encyclopedia*, (1968).

¹⁰ Robert Hilliard, *Writing for Television, Radio, and New Media*, Cengage: Wadsworth, s.35, (1969).

değildir. Nipkow'un bu buluşuna benzer bir başka çalışma Lazarre Weiller tarafından 1899 yılında denenmiştir.¹¹

Nipkow'un daha sonralar "mekanik tarama" olarak adlandırılacak olan bu buluşu, 1920'lerden sonra bilim adamlarınca uygulama alanına konuldu. 1923 yılında Amerikalı Jenkins, 1925 de ise İngiliz Logie Baird, Nipkow'un döner diskini kullanarak ilk deneme yayınlarını yaptılar. Ancak alınan sonuçlar belli belirsiz kaba çizgilerden ileri gitmiyordu. Yapılan denemelerde saniyede 20 resim 60-120 çizgi ile taranmıştı. 1936 yılında ise Baird saniyede 24 resim ve 240 çizgi ile yaptığı denemede daha net bir görüntü elde etti. Baird'in bu buluşu İngiliz televizyon yayınlarında başlangıçta kullanılan mekanik tarama sisteminin temeli olmuştur.¹²

Nipkow'un döner diskinin geliştirilmesi ile ortaya çıkan bu televizyon yayınları yanında, görüntünün çok net elde edilemeyeşinden ötürü bilginler, fizikçiler görüntünün net olarak aktarılmasını sağlayan bir başka teknik konusunda araştırmalar yapıyorlardı. Bu tekniğin aslı ise, görüntüyü elektronik yöntemlere tarayarak vermektir. Konu ile ilk olarak ilgilenenlerin başında Hertz vardı. Önemli buluşların, denemelerin 1907 yılında İngiliz Alan Campbell Swinton ile Rus bilgini olan Boris Rosing tarafından ayrı ayrı yapıldığını belirtmek gerekir. Elektrik mühendisi olan Swinton ile Rosing yaptıkları denemelerde katot ışınlarından (cathod ray) görüntü aktarmada yararlanılabileceğini, elektronların boşlukta yer değiştirirken televizyon sinyallerini göndermede ve bu sinyallerin bu alıcı tarafından alınmasında kullanılabileceğini kanıtladılar.¹³

1911 yılında Campbell, buluşunda bir adım daha atarak, televizyon kamerası için gerekli olan "mozaik" (mosaic) adlı bir aracın ışık enerjisini elektrik enerjisine çevrilebileceğini buldu. Görüntünün elektronik olarak nakledilmesini amaçlayan bu çalışmaların uygulama alanına konulması, Rosing'in öğrencisi Vladimir Zworykin tarafından 1923 yılında yapılan deneyimlerle oldu. Amerika Birleşik Devletlerinde denemelerini yapan bu Rus bilgini, ikonoskop (iconoscope) adını verdiği ve elektronik taramada kullanılan aracı geliştirerek ilk elektronik tarama ile görüntü yayını gerçekleştirdi. Bu araç ile eşyalar satır satır çok çabuk taranıyor ve insan gözünde sürekli bir resim geçiyor hissi veriliyordu. Elektrik dalgaları ile yapılan bu

¹¹ Sermin Tekinalp, *Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon*, Beta Yay., İstanbul, s. 45, (2010).

¹² Tekinalp, *a.g.e.*, s. 73.

¹³ Philips-Grogan-Ryan, *An Introduction to Radio and Television*, New York, s. 20-25. (1954).

deneyimler sonucunda televizyonun kamu yararına kullanılacağı umudu güçlendi. Westing House Firması adına deneylerini sürdürerek bu buluşunun patentini alan Zworykin, henüz buluşunun ticaret yaşamına girecek kadar geliştiğini bilmiyordu. Teknik, bugünkü tarama tekniğinin aslı olmakla birlikte çok ilkel idi. 1928 yılında ABD’de NBC yayın örgütü bir kıyıda diğer kıyıya yayını gerçekleştirdi. Aynı yıl Londra’dan verilen bir görüntü New York’tan izlendi.

Elektronik taramadaki gelişme 1930 yılında Philo Farnsworth’un denemeleri ile oldu. Farnsworth, verici ile alıcı arasında etkili bir senkronizasyon (eşleme) olması üzerinde durdu. Böylece vericiden verilen görüntü sinyallerinin elektromanyetik dalgalar aracılığı ile alıcılarda daha net bir biçimde izlenme olanağı elde edildi. 1927 yılında elektronik televizyon sistemi için patent başvurusu yaptı. 1928 yılında Westinghouse Corporation’da deneysel ilk yayını gerçekleştirdi. Bunu 1930 yılında NBC’nin ilk deneme yayını izledi. 1931 yılında ilk kez bu teknikle çalışan alıcıların yapımına başlandı. 1932 yılında ise radyo ve televizyon frekanslarının aynı olmasının, televizyon yayınlarını etkilediği görüldüğünden VHF’e (Very High Frequency- Çok Yüksek Frekans) tekniğine geçildi.

Amerikalı Edwin Armstrong 1935 yılında FM (Frequency Modulation) ses bandını geliştirdi ve ilk FM istasyon yayını başladı. Bu yolla ilk görüntülü yayın, New York’tan Philadelphia’ya gönderilen görüntülerle yapıldı. 1939 yılında ise düzenli, programlı televizyon yayınları başladı. Ancak çok kısa bir süre sonra ABD’nin savaşa girmesi ile 6 kanal dışındaki diğer yayınlar ve araştırmalar durdu.

Elektronik tarama tekniğini kullanarak yapılan ilk düzenli televizyon yayını 1936 yılında İngiltere’de başladı. Londra’da Alexandra Palace’de kurulan televizyon stüdyosunda yapılan ilk yayın büyük ilgi uyandırdı. Ancak yapılan yayınlar, alıcı sayısının az oluşundan ötürü geniş bir seyirci kitlesi tarafından izlenemedi. İngiltere’de başlayan bu yayın 1939 yılına, 2. Dünya Savaşı’nın çıkışına kadar sürdü. Savaş nedeni ile yayınlara ara verildi. 1945’de yeniden başladı. Ancak bu kez, aradan geçen sürede televizyon yayınları gerek kapsama alanı, gerek izleyici sayısı ve gerekse programların niteliği bakımından büyük gelişmeler gösterdi.¹⁴

¹⁴ *Encyclopedia Britannica*, s. 115. (1969).

İngiltere'den sonra televizyon yayınlarını başlatan ikinci ülke ABD'dir. Her ne kadar deneysel yayınlara RCA 1936 yılında başlamışsa da resmi nitelikte ilk televizyon yayını, 1939 yılında New York'ta yapılmakta olan Dünya Fuarından izlenimlerin aktarıldığı yayınlara olmuştur. 1941 yılında yayınlarda reklama yer vermeye başlanmıştır. Bundan ötürü de bazı kaynaklar, ABD'de televizyonlarının asıl yayına başlama tarihi olarak 1941 yılını almaktadırlar.

Televizyon hakkında en hızlı gelişmeler Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanmıştır. Her ne kadar televizyon İngiltere'de doğmuşsa da ABD'de kendine her açıdan daha hızlı bir gelişme alanı bulmuştur. Televizyonun Avrupa'da daha yavaş bir gelişme takip etmesinin en önemli sebebi İkinci Dünya Savaşı'dır. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri'nde, Avrupa'ya göre on yıl önce kurulan televizyonların ilk örnekleri ikinci dünya savaşı sırasında yayın hayatına başlamıştır. Amerikalılar halk olarak da dünya milletleri arasında en çok televizyon izleyen milletler arasında yer almaktadırlar. Televizyon yayın istasyonları açısından ABD, dünya devletleri arasında başı çekmektedir. Amerikalılar halk olarak da dünya milletleri arasında yer almaktadırlar. Amerika aynı zamanda kablolu yayının da en hızlı geliştiği ülke olmuştur. 1991 yılında uluslararası araştırma ve geliştirme merkezi tarafından ABD'de yapılan bir araştırma, evlerin yüzde 55'inin kablolu sisteme bağlanmış olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵

Düzenli televizyon yayınlarını başlatan üçüncü ülke Sovyetler Birliği'dir. Gerek mekanik, gerekse elektronik tarama ile denemeler sırasında bu teknik buluşlara katılan Sovyetler Birliği'nde ilk düzenli yayın 1939 yılında başlamıştır. 30 dakika ve yavaş hareketli olan ilk yayın, ancak 100 kadar alıcıdan izlenebilmiştir. 2. Dünya Savaşı, diğer ülkelerde olduğu gibi Sovyetler Birliği'nde de televizyon yayınlarını durdurmuş, savaş sonrası yeniden başlamıştır.

Almanya ve Fransa da televizyon yayınının öncüleri arasındadır. 1938'de her iki ülke de deneme yayınlarına başlamıştır. Ancak, savaş nedeni ile bu ülkelerde de gelişme olmamıştır.

Asya kıtasında ise ilk televizyon yayını başlatan ülke Japonya'dır. İkinci Dünya Savaşı'nın ağır yükü nedeni ile yayınlarına ancak 1953 yılında

¹⁵ Aysel Aziz, "Kadın Eğitiminde Televizyondan Yararlanma", *SBF Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllık*, s.25-47, 1979-1980, Ankara.

başlayabilmiştir. Renkli televizyon yayınlarına da 1960'da başlayabilmiştir. Japonya'da televizyon yayınları kamusal ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. 1926 yılında kamusal radyo yayın kurumu olarak kurulan NHK (Japan Broadcasting Corporation), 1950'de çıkarılan kamusal ve özel radyo-televizyon yayınlarıyla ilgili yasalarla yeniden düzenlendi.¹⁶

NHK'nin eğitim kanalı yalnızca kültür ve eğitim içerikli programlar yayımlar. Bu nedenle de genç kuşağın ilgisini pek çekmez. NHK'nin en büyük özelliği, programlarının çoğunu kendisinin üretmesi ve bilimsel araştırmalara büyük önem vermesidir. Örneğin NHK-Çin ortak yapımı "İpek Yolu" dünya televizyonlarının çoğunda büyük ilgi görmüştü. Ayrıca, NHK, Yüksek Tanımlı Televizyon (HDTV: High Definition Televizyon) alanında büyük araştırmalar yapmıştır. Japonya'da 1990 yılından bu yana yayın yapan ve günlük yayınlarını 16 saate çıkararak HDTV yayınlarının yarısını NHK sağlar. 35 mm'lik filmle aynı kalitede geniş ekran görüntü veren HDTV, CD kalitesinde sese sahiptir. HDTV konusunda Japonya ile rekabet halindeki Amerika'da da kısıtlı sayıda da olsa, 1998 yılından itibaren dijital HDTV yayınlarına başlanmıştır.¹⁷

1950'de yayın yasasında yapılan düzenlemelerle ilk Japon özel televizyonları 1953'de kurulmuş ve giderek kendi aralarında televizyon ağları oluşturmuşlardır. Bu şebekelerin başında yönetici durumunda olan istasyonlara "Key Station" denilir. "Key Station" iç ve dış program dağıtımını ve satışını düzenler. Tecimsel özel istasyonların ortaklarını diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi genel olarak büyük basın kuruluşları, banka ve sigortalar oluşturmaktadır. Bu televizyonların gelirleri reklamlardan elde edildiğinden, geniş izleyici kitlesi çekebilmek için eleştiri nedeni olmaktadır.

1950 yasasıyla kurulan Yayın Düzeni Komisyonu Japonya'daki radyo ve televizyon yayınları ile ilgili yönlendirici kararlar almakla görevlendirilmiştir. Böylece Japonya'da gerek NHK gerekse bu komisyon aracılığıyla kamusal bir radyo televizyon düzeni kurulmaya çalışılmaktadır. Yayın Komisyonu'nun bir başkan ve altı üyeden oluşan Yönetim Kurulunu, Meclis ve Senato'nun onayı ile Başbakan

¹⁶ Aziz, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁷ Gülseren Adaklı, "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol", (2001).

atamaktadır. Bu üyelerin partili olmaması ve elektronik iletişim endüstrisi ile tecimsel bağlarının olmaması gerekmektedir.

Japonya'da en çok seyredilen programlar drama, haber, spor ve şov programlarıdır. Gerek kamusal gerekse özel kanallarda şov programları Japonya'ya özgü, içeriğinde eğitici motifler bulunan, doğa, tarih, bilim ve diğer kültürlere değinen özgün programlardır. Bu programlar büyük bir izleyici kitlesi tarafından izlenilirler. Yabancı programlara paralı televizyonlarda yer verilir. Japon iletişim teknolojisinin üstünlüğü televizyonda da kendini gösterir. Japonya'da iki dilde yayın yapan televizyonlar piyasaya sürülmüştür. Paralı kanallarda yabancı programlar orijinal dilde veya Japonca ya da her iki dilde izlenebilirler. Televizyon alıcıları buna uygun olmayanlar bu programları İngilizce olarak izlerler. NHK tren, otobüs ve otomobiller için taşınabilir alıcılar geliştirmiştir. En küçüğü, 0.32 çarpı 0.12 m. yüksekliğinde olan bu alıcılar doğrudan uydu yayınlarını alırlar.¹⁸

Japonya ulusal televizyon kanalı NHK (Japan Broadcasting Corporation)'dir. NHK'nin eğitim ve genel yayın yapan iki; uydudan yayın yapan üç kanalı (NHK BS-1, NHK BS-2, NHK BS Hi-Vision) vardır. NHK World ve NHK Premium dünyaya yönelik yayın yapar. NHK dışında önemli televizyon kanalları: TBS (Tokyo Broadcasting System), Fuji TV, WOWOW gibi kanallardır.¹⁹

Çin'de ilk televizyon yayınları 1958 yılında Pekin'de başlamıştır. 1960 yılında bu istasyonların sayısı 12 olmuştur.

Latin ve Orta Amerika ülkelerinden olan Meksika ve Brezilya'da ilk televizyon yayınları 1950 yılında başlamıştır. 1960 yılındaki Çin-Sovyet anlaşmazlığı, bu konuda Sovyetler Birliği'nin yardımlarının kesilmesine neden olmuş ve televizyonun gelişmesi büyük ölçüde durmuştur. 1967-69 Çin Kültür Devrimi de bu gelişmeyi etkilemiş, ancak 1970'li yıllarda büyük kentler dışında da televizyon yayınları izlenmeye başlanmıştır. Televizyon diğer kitle iletişim araçlarına göre işitme ve görme gibi iki duyuya da seslenmesi nedeniyle kitleleri çekmiş, bu aracın kısa zamanda diğer ülkelerde hızla yayılmasını sağlamıştır.

¹⁸ Tekinalp, *a.g.e.*, s. 114.

¹⁹ Avşar Zakir, Vedat Demir, *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim*, Piramit Yayıncılık, Ankara, (2005).

Televizyonun teknik gelişimini incelerken, teknik yönden bir gelişim olan “Renkli Televizyon “ olgusunu da incelemek gerekir. Televizyon yayını renkli ve renksiz olarak iki türdür. Renksiz televizyon monokromatik (tek renkli) olarak adlandırılır ve beyaz, gri ve siyah renklerden istifade eder. Renkli televizyon ise özel filtre dikromatik ışık teknikleri ve floresat maddelerden istifade ile kırmızı, yeşil, mavi renkleri kullanır. Renkli televizyon, bütün renklerin yeşil, mavi ve kırmızının değişik oranlarda karıştırılması ile elde edilebileceği gerçeğine dayanır. Nakledilecek görüntü, yeşile, maviye ve kırmızıya duyarlı olan üç ayrı kamera tarafından aynı anda taranır. Elde edilen üç ayrı elektromanyetik dalga, alıcı sistemin ekranında, biri yeşil, biri mavi ve biri kırmızı olan üç görüntüyü üst üste düşürür ve bu renklerin karışmasından tabii renklenmeler yeniden elde edilir.

Renkli televizyon ile ilgili çalışmalar, Nipkow’un döner diskinin siyah-beyaz olarak çalışması ile ilgili deneyimler sırasında ilk kez görülmüştür. İngiliz Logie Baird, 1928’deki deneyimlerinde üç farklı kare delik kullanarak kırmızı, mavi ve yeşil üç ana renkte iki renkli görüntü deneyimini yapmıştır. Mekanik tarama yöntemi ile yapılan bu deneyimi, elektronik tarama yöntemi ile 1930 yılında ABD’de Bell Telefon Örgütüncü yapılan bir başka deneyim izlemiştir. Saniyede 18 resim ve 50 satırlı tarama ile yapılan bu deneyimler 1940 yılına dek sürdürülmüş, özellikle ABD’de CBS, RCA ve COLOR TV. Inc. gibi kurumlar yarı mekanik, yarı elektronik televizyon tarama yöntemlerini kullanarak renkli yayın denemeleri yapmışlardır.²⁰

Renkli televizyon tekniğinde görüntünün net olarak alınması 1950’lerden sonra oluşmuştur. Daha önceleri CBS’in geliştirdiği sistemle renkli yayınlara tecimsel amaçla başlanmak istenmiş, ancak siyah-beyaz televizyon alıcılarında da izlenme olanağı yaratıldığından, 1945 yılında ilk tecimsel renkli televizyon yayını başlamıştır. ABD’nin başlattığı bu yayınlara NTSC (National Television System Commitee- Ulusal Televizyon Sistem Komitesi) sistemi olarak adlandırılmıştır. Bu sistem dünyada ilk renkli televizyon sistemi olarak alınabilir. Bu sistemin en önemli özelliği, siyah-beyaz alıcılardan renkli yayınların siyah-beyaz olarak izlenebilmesi, buna karşılık renkli televizyon alıcılarından da, özellikle başlangıç yıllarında, siyah-beyaz yayınların izlenebilmesi idi. Günümüzde Amerikan sistemi olarak bilinen NTSC yanında SECAM ve PAL sistemleri vardır. Bu sistemlerden SECAM sistemi

²⁰ Avşar, a.g.e., s. 76.

Fransız sistemi olarak bilinmektedir. Bu konudaki ilk gösteriler 1958 yılında bir Fransız mühendisi Henry de France tarafından bulunmuştur. SECAM (Sequential Couleur a Memoire) sistemi önceleri Fransa’da, daha sonra Sovyetler Birliği ve diğer Sosyalist ülkeler tarafından renkli televizyon yayınlarında kullanılmaya başlanmıştır.

Renkli televizyon sistemleri ile ilgili üçüncü sistem 1963 yılında Almanya’da Telefunken Şirketi adına çalışan W.Bruch adlı bir Alman mühendisi tarafından bulunmuştur. Pal (Phase Alternation Line) sistemi bugün Fransa ve eski sosyalist ülkeler dışındaki Avrupa devletlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.²¹

Dünyadaki renkli televizyon yayınlarına kısaca değinmek gerekirse, ABD’deki televizyon istasyonlarının tümü renkli yayın yaparken, Afrika Kıtasında on yıl öncesine kadar 300 dolayındaki televizyon istasyonunun ancak üçte biri renkli televizyon yayını yapıyordu. Günümüzde ise siyah-beyaz tekniğiyle ilgili üretim durmuş; dolayısıyla siyah-beyaz tekniğiyle ilgili araç-gereç bulmak zorlaşmıştır. Televizyon yayınlarıyla ilgili teknolojideki çok hızlı değişim; bilgisayar teknolojisinin ve uydu yayınlarının kullanılması gibi nedenlerle Afrika’da da renkli yayın yapmayan ülke sayısı azalmıştır. Avrupa ülkelerinin ise tümünde renkli televizyon yayını yapılmaktadır. Asya Kıtasında ise bu konuda en ileri düzeyde olan ülke Japonya’dır ve küçük vericili 8000’den fazla televizyon istasyonu tümü renkli yayın yapmaktadır. Bu arada üçüncü dünya ülkelerinden özellikle petrol üreten ülkelerde renkli televizyon yayınlarının 1970’lerde başladığını ve yayınlarının çoğunu renkli program üretiminde bulunan batılı ülkelere aldıklarını da eklemek gerekir.

Televizyon istasyonlarının gerek verici istasyon gücü, gerekse alıcı sayısının gelişimi radyoya göre daha yavaş olmuştur. Bunun en önemli nedeni bu aracın çok karmaşık bir tekniği olması ve dolayısıyla bu işe yapılacak yatırımın çok yüksek olmasıdır. Bir radyo programına harcanan emek ve para ile bir televizyon yayını için gereken emek (bunu bu konuda uzmanlaşmış kişilerin fazlalığını da eklemek gerek) ve paranın aynı olmadığı bir televizyon programında 3-4 kat fazla paraya, zamana ve kişiye gereksinim olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu nedenlerden ötürü televizyonun yayılması, radyoya göre geç olmuştur. Bugün dahi televizyonu olmayan ülke

²¹ Avşar, *a.g.e.*, s. 125.

kalmamakla birlikte birçok ülkede tüm ülkeyi kapsayacak güçte ve sayıda televizyon yayını yoktur.

Televizyon yayınları ile ilgili önemli birkaç olay ve tarih verelim:

- 1) 1939'da ABD'de ilk olarak geniş bir topluluk New York Dünya fuarını canlı olarak izledi.
- 2) 1948'de ABD'de CBS ve NBS şebeke yayınları düzenli eğlence ve haber yayınları yapmaya başladılar.
- 3) 1951'de bir kıtadan diğer kıtaya ilk kısa dalga TV yayını yapıldı.
- 4) 1969'da tüm dünya insanın aya ilk ayak basışını TV'den canlı olarak izledi.²²

Sayısal Karasal Yayıncılık (SKY) (Digital Video Broadcasting-Terrestrial) (DVB-T), televizyon yayınlarının başlangıcından beri kullanılan ve çatı antenleri ile alınan analog yayınlara alternatif bir yayın tekniğidir. Sayısal-Karasal Yayın (DVB-T) tekniğinde, analog tekniği ile yapılan televizyon ve radyo dezavantajı olan bir frekansta sadece bir televizyon yayınının yapılması, görüntü kalitesinin düşük olması ve sinyallerin güçsüzlüğü gibi olumsuzluklar ortadan kalkmaktadır. Bu yayın tekniğinde görüntü ve ses kalitesi analog yayına göre yüksektir. DVB-T tekniği ile yayınların ses ve görüntü kalitesinin yüksek olması yanında bir frekans üzerinde dört farklı kanalın yayın yapması olanağı vardır. Ayrıca interaktif hizmetleri kullanma olanağı da sağlanmaktadır.

Radyo istasyonlarında olduğu gibi televizyon istasyonlarının sayısal gelişimi de yine bu konuda teknik buluşları yapmış, başlatmış olan batı ülkelerinde olmuştur. Özellikle özel girişimci yayına yer veren ABD gibi ülkelerde gerek istasyon, gerekse alıcı yönünden gelişme, diğerlerine göre hızlı ve büyük olmuştur.

Kıtalar Yönünden Televizyon İstasyon Sayılarındaki Gelişme²³:

	1963	1970	1977	1980
Afrika	54	130	244	380

²² Tekinalp, *a.g.e.*, s. 89.

²³ *World Radio TV Handbook*, <http://www.wrth.com/>, (Son erişim tarihi: 5.01.2015), (2015).

K. Amerika	803	3250	1804	5660
G. Amerika	102	290	344	820
Avrupa	1783	8140	15042	32600
Asya	423	4220	8722	13400
Okyanusya	37	260	427	1030
S.S.C.B.	169	1344	1749	-
Toplam	3.371	17.634	28.332	53890

Kıtalar arasında, radyoda olduğu gibi, en geri durumda olan Afrika'dır. Ancak, 1950 yılında henüz Afrika'da televizyon yayınlarının başlamamış olduğunu ve ilk yayının 1956 yılında Fas'ta başladığını belirtmek gerekir. Dünyada 1950 yılında toplam istasyon sayısı ancak 130 iken, bu sayı 1962'de 2380'e yükselmiş, bir yıl sonra 1963'de çok hızlı bir artış göstererek 3371 olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi 1960'lardan sonra televizyonun görsel-işitsel özelliklerinin eğitim, haber alma ve kültürdeki önemi anlaşıldığından artış daha hızlı olmuştur. Örneğin 1950'de Avrupa'da istasyon sayısı 15 iken, bu sayı 1962'de 1160, 1963'de 1800 olmuş; 1970 yılında ise hızla artarak hemen hemen 5 katına yükselmiştir. Aynı gelişme, Afrika dışında diğer kıtalarda da görülmektedir. Ancak bu verici istasyon sayısına yardımcı istasyon sayıları da eklenirse, verici istasyon sayısının daha artacağı açıktır. Bugün dünyadaki toplam verici istasyon sayısı 23 702'dir.

Dünya ülkelerindeki televizyon (karasal) verici sayıları²⁴:

1	ABD	1500	1997	18	İngiltere	228	1995
2	Afganistan	10	1998	19	İtalya	358	1995
3	Almanya	373	1995	20	Güney Afrika	556	1997

²⁴ WRTH, (2015).

4	<i>Arjantin</i>	42	1997	21	<i>Kanada</i>	80	1997
5	<i>Avrupa Birliği</i>	2791	1995	22	<i>Küba</i>	58	1997
6	<i>Avusturalya</i>	104	1997	23	<i>Macaristan</i>	35	1995
7	<i>Avusturya</i>	10	2001	24	<i>Mısır</i>	98	1995
8	<i>Azerbaycan</i>	2	1997	25	<i>Norveç</i>	360	1995
9	<i>Belçika</i>	25	1997	26	<i>Polonya</i>	179	1995
10	<i>Brezilya</i>	138	1997	27	<i>Rusya</i>	7306	1998
11	<i>Bulgaristan</i>	39	2001	28	<i>Sudan</i>	3	1997
12	<i>Çek Cumhuriyeti</i>	150	2000	29	<i>Tayland</i>	5	1995
13	<i>Cezayir</i>	46	1995	30	<i>Türkiye</i>	635	1995
14	<i>Çin</i>	3240	1997	31	<i>Venezüella</i>	66	1997
15	<i>Etiyopya</i>	1	2002	32	<i>Yunanistan</i>	36	1995
16	<i>Fransa</i>	584	1995	33	<i>Zimbabve</i>	16	1997
17	<i>Filipinler</i>	225	2004				

Görüleceđi üzere, Amerika ve Avrupa ülkelerinde televizyon vericilerinin sayısı daha fazla iken, Asya ve özellikle Afrika kıtasındaki ülkelerde birkaç gelişmiş ülke dışında verici sayısı çok daha azdır.

Dünyada televizyon alıcısı sayısı, radyo alıcısı kadar fazla değildir. Bunun nedenlerini yukarıda da belirttiğimiz gibi her ülkenin yeterince televizyon yayınlarına sahip olmayışında ve televizyon alıcısının radyoya göre daha pahalı bir araç olmasında aramak gerekir. Kıtalar yönünden alıcı sayısı incelenecek olursa farklı yıllarda şu gelişim görülür: İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonunda televizyon

alıcı sayısı (1946) 10 bin iken, 1950'de 4 milyon, 1958'de ise 49 milyona yükselmiştir. Bu sayı 1959'da 87 milyon, 1963'de 142 milyon, 1969'da 251 milyon, 1970'de 261 milyon, 1975'de 400 milyon, 1991'de 1 milyar, 1995'de televizyon alıcısı sayısı 1,5 milyar, televizyon alıcısı 2006'da ise 2 milyarı geçmiştir. Kıtalar yönünden değerlendirildiğinde televizyon alıcısı sayısı bakımından en gelişmiş kıta olarak, diğerlerinde olduğu gibi, Kuzey Amerika başta gelmektedir. En az televizyon alıcısına sahip ülke ise Afrika'dır. Ülke bazında alındığında ise en ileri durumda olan ülkeler, yine endüstrileşmiş ve bu alanda en çok radyo ve televizyon kanalına sahip ülkelerdir. Bu ülkelerin başında 1990'lı yıllardaki istatistiklere göre 94,2 milyon alıcı ile ABD gelmektedir. İkinci olarak 90 milyon televizyon alıcısı ile Sovyetler Birliği (Sovyetler birliği dağılmadan önce), 30 milyon ile Japonya, 23 milyon ile Batı Almanya, 18 milyon ile İngiltere gelmektedir.²⁵

Kıtalarda 100 kişiye düşen televizyon alıcısı sayısı, 1990'lı yılların başlarında Afrika ülkelerinde en düşük (%3,7), Kuzey Amerika'da ise en yüksek (%79,7) gibi oranda iken, günümüzde (2014) ise bu durum çok artmıştır.²⁶ 2000'li yıllardan beri, pek çok evde birden fazla alıcının bulunduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, her eve bir alıcı düştüğü hesabı yapılabilir. Bu alıcıların %98'i renkli televizyon alıcılarıdır. İzleyicilerin %38'inde 2, %28'inde ise üçten fazla televizyon alıcısı vardır. Avrupa'da ise her 100 kişiye ortalama 40, Asya'da 7, Okyanusya'da ise 37 alıcı düşmektedir. UNESCO'nun 2000'li yılların başlarındaki istatistiklerine göre Dünya'da nüfusuna oranla en fazla alıcıya sahip ülke, bir Asya ülkesi olan Katar'dır. Her yüz kişiye düşen alıcı sayısı 204'dü. Bunun daha açık söyleyişi, her kişiye 2 televizyon alıcı düşüyordu. Kıtalara göre alıcılardaki bu farklı durum, televizyon alıcısının pahalı bir araç olması ve bu endüstrinin ancak gelişmiş az sayıda ülkede bulunmasından ileri gelmektedir. Günümüzde radyo ve televizyon yayınları ile ilgili istatistiklerde anlam kayması olmuştur. Televizyonun gerek verici gerek alıcısı ve gerekse 100 kişiye düşen alıcı sayısı, iletişim teknolojisindeki çok hızlı değişim sonucu anlamını ve önemini yitirmiştir.²⁷

²⁵ Avşar, *a.g.e.*, s. 45, (2005).

²⁶ *Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları*, (2006).

²⁷ Aysel Aziz, *Araştırma Yöntemleri - Teknikleri ve İletişim*, Nobel yayıncılık, Ankara, (2006).

2. BAŞLANGIÇTAN 1990'LARA KADAR TÜRK TELEVİZYONCULUĞU

Türkiye’de ilk televizyon yayını 9 Temmuz 1952’de İstanbul Teknik Üniversitesi’nin (İTÜ) stüdyolarında yapıldı. Televizyon teknolojisinin Türkiye’ye geç girdiği söylenebilir. Aslında televizyon yayını ile ilgili çalışmaların tarihi İTÜ Elektrik Fakültesi’nin girişimleriyle 1949 yılına kadar indirilebilir. Bu tarihlere dikkat çeken Aziz’e göre, iddia edildiği gibi Türkiye’de televizyon yayıncılığı dünyadan 30 yıl sonra değil, 1952 tarihi başlangıç olarak alınırsa, 13 yıl sonra başlamıştır. O dönemlerde Basın Yayın Genel Müdürlüğü’ne atanan Altemur Kılıç, hatıralarını anlatan bir yazısında bazı gerçekleri ortaya çıkarmaktadır. Kılıç, çalışma ofisinin rafından tozlu bir dosyanın içinde Amerikan Konsorsiyumu’nun 1957 yılında Türkiye’de televizyon yayınlarını başlatmak için o zamanki hükümete verdiği bir teklif bulunduğunu iddia eder. Ancak anlaşılan odur ki, dönemin hükümeti televizyona ilgi duymamış ve teklifi rafta unutmuştur.²⁸

İTÜ deneme yayınları ilk olarak henüz televizyon alıcısına sahip olmayan halk tarafından İTÜ’nün Gümüşsuyu’ndaki binasında daha sonra ise Beyoğlu bölgesinde izlenmiştir. Beyoğlu’ndaki ilk yayında Kore savaşı ile ilgili bir film gösterilmiş, ardından canlı olarak gazeteci Burhan Felek bir konuşma yapmıştır. Yayınlar 15 günde bir her ayın zamanda 17.00-18.00 saatleri arasında yapılmıştır. Bu yayınların içeriğini, tiyatro, klasik müzik, Türk sanat ve halk müziği konserleri, sağlık, çocuk ve kültürel programlar oluşturmuştur. Kısıtlı imkânlarla bu kadar zengin program yayını takdir edilmesi gereken bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Yayın saatlerinin ve program sayılarının artması televizyon alıcısı satışlarını canlandırmıştır. Bir örnek vermek gerekirse, 1966 yılında evlerde ve işyerlerinde kullanılan televizyon alıcısı sayısı 2000 dolayındadır. Ancak o dönemde tek bir alıcının, oteller, kahvehaneler,

²⁸ Aysel Aziz, *Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı (1968 -1998)*, Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, s. 48.

pastahaneler okullar ve evlerde toplu olarak seyredildiği hesaba katılacak olursa, izleyici sayısının tahmin edilenin üstünde olduğu düşünülebilir.²⁹

İTÜ'nün başlattığı yayınlar 1970 yılına yani TRT yayınlarının başladığı 1968 yılından iki yıl sonraya kadar sürmüştür. 1968 olaylarının bir sonucu olarak, İTÜ'de bir grup öğrencinin saldırılarıyla yayınlar kesilmiştir. Henüz televizyona yabancı bir kültürün ideolojik geri beslemeyle oluşturduğu çatışma ortamında, televizyon yayınlarının mutlu kapitalist bir grubun ayrıcalığı olarak görülmesi ile başlayan olaylar, yayınların yapıldığı binayı basmaya kadar ileri gidebilmiştir. Yayınların kesilmesinden sonra İTÜ, televizyon teknik donanımını TRT'ye devretmiştir. TRT ilk yayınlarını bu teknik donanımla yapmıştır.³⁰

TRT ilk yayınlarını 1968 yılının Ocak ayında başlatmıştır. Ancak televizyon yayınları ile ilgili çalışmalar 1960 öncesine kadar uzanır. 1963 yılında ilk olarak ileride yapılacak televizyon yayınlarına elaman yetiştirmek amacıyla Hamburg televizyonuna 14 radyo çalışanı eğitim için gönderilir. 9 Nisan 1963 tarihinde Dışişleri Bakanlığı ve Federal Almanya Hükümeti arasında yapılan bir anlaşma gereği Türkiye'de yapımcı ve teknik eleman yetiştirecek bir Televizyon Eğitim Merkezi'nin kurulması planlanır; ancak bu düzenleme daha sonra, 359 sayılı yasa ile 1 Mayıs 1964 yılında kurulan TRT'ye bırakılır.³¹

TRT, kurulur kurulmaz Federal Almanya ile yapılan işbirliği gereğince Almanya'dan teknik yardım istemiştir. Bu işbirliği çerçevesinde Almanya'dan televizyon yayınları ile ilgili eleman yetiştirmek üzere uzmanlar davet edilir. Alman ekibi, televizyon yayınlarını başlatmak üzere Ankara'da bir apartman katında donanımı tamamen Almanya'dan bağış olarak getirilen bir stüdyo kurar. Bu arada incelemelerde bulunmak üzere İngiltere, İtalya ve Fransa'ya elemanlar gönderilir. TRT televizyon yayınlarıyla ilgili ilk planlı dönem, TRT bünyesinde Televizyon Daire Başkanlığı'nın kurulması ve başına Mahmut Tali Öngören'in getirilmesiyle başlamıştır. Bu dönemde televizyon yayını yapacak elemanlar uygun kadrolara yerleştirilir. Aziz'e göre, televizyon yayıncılığının ilk günlerde görülen aksaklıklar; TRT'nin işe başlarken planlı ve programlı hareket etmek yerine alaturka ve el yordamı ile çalışmalar yapması, teknik yardımların Almanya'dan gelmesi ve

²⁹ Aziz, *a.g.e.*, s. 50.

³⁰ Aziz, *a.g.e.*, s. 65.

³¹ Aziz, *a.g.e.*, s. 72.

donanımın Alman yapısı olmasına karşın yayın planlama politikalarında Alman yayın sisteminden farklı BBC'nin örnek alınması, eğitim amacıyla ülkeye çağrılan yabancı uzmanlar ve dışarıya gönderilen yerli elemanların planlı ve belli bir amaç doğrultusunda koordine edilmemesidir.

TRT'nin ilk kapalı devre televizyon yayınları 1966 yılında hazırlanmış ve Alman 5 KW gücündeki stüdyoda eğitim yayınları olarak başlamıştır. İlk yayınlar CCIR Avrupa standardında, 111. Band, 5. Kanaldan 7 MHz yayın genişliği ve 625 satır sayısı ile yapılmıştır. Bu yayınlarda haber, spor, şiir, müzik, açık oturum, film, kültür, eğitim ve çocuk programları yayınlamıştır. Televizyon yayıncılığının büyük bir bütçe gerektirmesi, hükümetin ve TBMM'nin konuya fazla ilgi göstermemesi ve yayınlarla ilgili kararların İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planına alınmaması ilk deneme yayınlarının bugüne kıyasla daha özverili ve kaliteli, ancak kısıtlı bir bütçe ile biraz ağır aksak yürütmesine neden olmuştur.

1968-1969 yılları arasında yapılan her türlü olanaksızlıklar içinde gerçekleştirilen yayınlar “deneme yayınları” olarak adlandırılmaktadır. Kadrolar tam olarak yerini bulmamış; televizyon son derece sınırlı bir personelle yayına başlamıştır.

TRT'nin Ankaralılara yaptığı ilk televizyon yayını siyah-beyaz olarak 30 Ocak 1968 tarihinde gerçekleşmiş ve yayınları yaklaşık 1 milyon kişi izlemiştir. Toplu oturan yerlerde merak nedeniyle büyük kalabalıklar oluşturan ilk televizyon yayınları saat 19.15'de başlamış ve 20.50'de sona ermiştir. Tarihe geçecek ilk Türk televizyon yayını Televizyon Daire Müdürü Mahmut Tali Öngören'in “Başlarken” adlı bir konuşmasıyla açılmış daha sonra radyo spikeri Zafer Cilasun'un sunduğu haberle devam etmiştir. Bugünkü programcılık anlayışından farklı olarak, ilk yayınlarda 359 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yayın yasasında ve bu yasaya dayanarak hazırlanan Radyo ve Televizyon Yayın İlkelerinde belirtilen hususlara aynen uyulmaya çalışılıyordu.³²

İlkeli yayın ortamını hazırlayan etmenler arasında şunlar sayılabilir: 1. Yayınların başladığı yıllarda ilk olmanın yarattığı ideal mükemmeliyetçilik anlayışı 2. Bu anlayışı gerçekleştirmeye çalışan, birçoğu gazetecilik ve radyoculuktan

³² Turgut Özakman, TRT Merkez Program Dairesi Başkanlığı Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, No:6 Ankara, (1969).

televizyona geçen yöneticiler grubu ve 3. Olarak TRT'nin yayın dünyasında tekel olması. Bu yayınların içerikleri incelendiğinde, televizyon yayınlarının başladığı ilk günlerde televizyonun asla bir eğlence aracı olarak değil, bir kültür ve eğitim aracı olarak değerlendirildiği ve içeriğinin bu mantıkla planlandığı görülür.

Yayıncıların eğlenceyi amaç değil, araç olarak kabul etmesi ve programları bu felsefe ile yapılandırması Avrupa'da eğitim gören Türk yayıncılarının Avrupa'daki devletçi yayın anlayışından etkilenmesinden, ama en önemlisi kitle iletişim aracı olarak televizyonun gelişmekte olan Türkiye'de gerek halk gerekse yayıncılar tarafından bir gelişme aracı olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktaydı. Buna ilave olarak televizyonun yayına başladığı ilk yıllarda aynı mantıkla yapılandırılan radyo yayınlarındaki ilkelerin televizyon için de aynen kabul edildiğini sayabiliriz. Radyo ile televizyonu birbirinden ayıran tek özellik yayın formatlarındaki farklılıktır. Amaç her ikisinde aynıdır: ilkeli yayıncılık. 1970'li yılların ortalarına kadar bu anlayıştan sapılmamaya çalışılmıştır³³.

Televizyon yayınlarının kalkınma amaçlı kullanımına örnek olarak "Projeli Köy Programları" kapsamında yapılan "Köye ve Köyden Kente" adlı televizyon programlarını gösterebiliriz. Bu programların izlenmesini sağlamak amacıyla 1969 yılının Şubat ayında dört Ankara köyüne televizyon alıcıları dağıtılmıştır. İlk pilot çalışma kapsamında Anadolu'nun değişik kırsal yörelerinde eğitim amaçlı filmler çekilmiş ve televizyon dizisi olarak yayınlanmıştır. Ancak pilot çalışmanın başarılı olmasına karşılık, proje planlandığı gibi "İzleme Forumları" oluşturularak yaygınlaştırılmadı ve arkası kesildi. Televizyon programcılığının o dönemde nasıl algılandığını göstermesi bakımından bu örnek anlamlıdır³⁴.

1950'den 1960 Askeri Harekâtına kadar olan dönemde Demokrat Parti iktidarının radyo üzerindeki gücü ve denetimi henüz akıllardan çıkmamıştır. Bu nedenle, 1964 yılında çıkarılan 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Yasası, 1961 Anayasası'nın 121. Maddesine dayandırılarak radyo ve televizyona özerklik vermiştir. Siyasal iktidarların radyonun gücü ve iktidardaki partinin bu gücü nasıl kullanabileceği hakkında çok yakın geçmişten bilgi ve deneyimleri vardır. Bu nedenle, radyo yayınları ile ilgili eleştiriler başlamıştı bile. İlk TRT Genel Müdürü

³³ Aziz, *a.g.e.*, s. 122.

³⁴ Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Yayınları No: 3, s. 27, (1976).

Adnan Öztrak, özerk bir kuruluşun ilkelerine uygun davranmadığı için eleştiriler almaya ve hakkında meclis soruşturması açılmaya başlamıştı. Ancak televizyon çok yeniydi ve siyasilerin televizyonun gücü hakkında ilk günlerde pek bilgileri yoktu. Daha önce de ifade edildiği gibi, ileride büyük bir baskı aracına dönüşecek olan bu görsel güce yeterli bütçe ayırmak konusunda hep ihtiyatlı davranılmış, ikinci 5 yıllık kalkınma planına bile alınmamıştı. Ancak yayın içerikleri ve saatleri arttıkça eleştiriler de başladı. 359 sayılı yasanın 17. Maddesi Başbakan'a veya onun görevlendireceği bir bakana sözlü ve daha sonra yazılı olmak üzere yayın durdurma hakkını tanıyordu. Bu maddeye dayanarak bazı yayınlar durdurulmuştur.³⁵

359 sayılı yasa TRT'ye özerklik veriyordu, ancak verilen bu özerklik gerek iktidardaki gerekse muhalefetteki partileri rahatsız ediyordu. Süleyman Demirel'in Başbakanlık yaptığı dönemde verilen 12 Mart Muhtırası ile radyo ve televizyon yayıncılığı yeni bir döneme girdi. Yeni kurulan Nihat Erim Hükümeti Anayasa'nın TRT'ye özerklik veren 121. Maddesini 20 Eylül 1971 tarihinde değiştirerek, TRT'yi "tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu" haline getirdi. Radyo yayınları 1964'de çıkan 359 Sayılı Türk Radyo Televizyon yasası ile Devletin elinden alınarak özerk bir kurum olarak yapılanan TRT'ye devredilmiştir. 359 sayılı yasa, iktidarların yayınlara müdahale etmek istemesi nedeniyle özerk bir kurum olan TRT karşısında sürekli rahatsızlık duymalarına neden olmuştur. Askerlerin Hükümete verdiği 12 Mart Muhtırasıyla Süleyman Demirel istifa etmiş, yerine Nihat Erim Başbakan yapılmıştır. Bu dönemde televizyon yayıncılığı ile ilgili olarak yapılan en önemli iş, 359 sayılı TRT'ye özerklik veren maddenin 1568 sayılı yasa ile değiştirilmesi olmuştur. Bu değişikliğe göre TRT'nin özerkliği kaldırılıyor, yerine tarafsız bir kurum getiriliyordu. Yine aynı yasa değişikliğe göre, TRT Yönetim Kurulundaki hükümet temsilcilerinin sayısı ikiden üçe çıkarılıyor; üniversite, konservatuar, opera ve tiyatro sanatçılarının kurula doğrudan üye seçme kuralı kaldırılıyor; bu kurumların saptadığı adayları eleme ve seçme hakkı TRT Seçim Kuruluna veriliyordu. Buna karşılık, Gazeteciler Cemiyeti ve Sendikaları, İşçi Konfederasyonu, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları vb. kurumların saptayacağı dört adaydan ikisini seçme hakkı TRT Seçim Kurulu'na veriliyordu. Sayısı 11'e çıkarılan Yönetim Kurulu üyelerinin 3'ü doğrudan Bakanlar Kurulu tarafından, diğerleri ise tabandaki örgüt ve kurumların saptadığı adaylar arasında yine TRT Seçim Kurulu tarafından

³⁵ Aysel Aziz, *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, Hiperlink Yay., İstanbul, s. 21., (2013).

seçiliyordu. Üyeleri Cumhurbaşkanı atıyordu. Bu hali ile kurum tarafsızlığa değil iktidara bağımlılığa mahkûm ediliyordu.

Tarafsızlık ve özerklik ilkelerini birbirinden ayırmak gerekir. Özerklik, tarafsızlığı içine alan ve kurumsal yayıncılık anlamında tam bağımsızlık anlamına gelirken; tarafsızlık, özerkliğin sağlanması gereken ilkelerden sadece biri olmakla kalıyor. Bir başka deyişle, özerk olmayan bir kuruma takılan soyut bir tarafsızlık yaftası altında her türlü siyasi müdahaleyi olanaklı hale getiriyordu. Özerklik aslında tarafsızlığı, objektifliği ve eşitliği içinde barındıran bir olgu olarak değerlendirilmekte ve daha geniş anlamıyla yönetimde, yayında ve mali işlerde kendi kendini yönetmek anlamına gelmektedir.

Adnan Öztrak'ın istifası ile boşalan tarafsız TRT'nin başına 25 Temmuz 1971 tarihinde asker kökenli Musa Ögün genel müdür olarak getirilmiştir. Bu dönemde hükümetin desteği ile TRT'de önemli ölçüde teknik gelişim yaşanmıştır. 5 KW gücünde vericilerle başlayan televizyon yayınları önce 50 KW'a sonra 500 KW'a çıkarılmıştır. Spor karşılaşmaları, Akdeniz Olimpiyatları naklen verilmeye başlanmıştır. İstanbul ve İzmir televizyonları Ankara'ya bağlanarak yayın yapmaya başlamışlardır. 1972 yılında Münih Olimpiyatları ve Eurovision şarkı yarışmaları naklen verilmiş; yine aynı dönemde Edirne, Antalya, Erzurum, Çukurova, Gaziantep, Diyarbakır televizyonları paket yayınlar İsmail Cem döneminde de devam etmiştir.³⁶

Paket program terimini daha açık bir biçimde anlatmak gerekirse; radyo alt yapısı, teknik elemanları olan illerde bir stüdyo ve verici ilavesiyle kurulan taşradaki televizyon istasyonlarının merkez Ankara'dan program paketleriyle beslenmeye başlaması olarak açıklanabilir. Paket programlar bölgeye ve yöreye özgü eğitici belgeselleri, filmleri, müzik yayınlarını içeriyor ve bu programlar bölgesel haber ve canlı yayınlarla zenginleştiriliyordu. Bölgesel televizyonlar bölge halkı tarafından ilgiyle izleniyordu. Daha sonra paket yayın yapan televizyon istasyonları bölgeye verici ve link hatlarının yerleştirilmesiyle tek merkeze bağlanmaya başladı. Bu dönemdeki gelişmelere, programlardaki türlerin ve yayın sürelerinin artmasını ve daha nitelikli yayınlar yapılmasını da ekleyebiliriz. 1973 yılında televizyonun yetişkin eğitimi üzerindeki etkisini ölçmek için Aziz tarafından yapılan bir araştırma (1975), o dönemde televizyona bir eğitim aracı olarak bağlanan umutların derecesini

³⁶ Erol Mutlu, *Televizyon ve Toplum*, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, s. 21, (1999).

göstermek bakımından ilginç bir çalışmadır. Bugün televizyonun geldiği nokta göz önüne alınacak olursa, Türkiye’de televizyonun yeni yayılmaya başladığı ilk yıllarda TRT’ye yüklenen eğitici ve kültürel misyon, bugünkü koşullarda sadece idealize edilmiş istekler olarak değerlendirilebilir. Bir başka anlatımla, kamusal hizmet aracı TRT’den beklenen işlevleri günün ekonomik, siyasi ve kültürel koşulları belirlemektedir.³⁷

15 Şubat 1974 tarihinde TRT Genel Müdürü olarak atanan İsmail Cem, henüz 34 yaşındaydı. Cem’in durumu, TRT yasasında belirtildiği gibi, Genel Müdür’ün en az 40 yaşında olması ve memuriyette en az 15 yıllık deneyim sahibi olması koşullarına uymuyordu. Cem’in atanmasını yasallaştırmak amacıyla, Ecevit Hükümeti bir kararnameyle durumu düzeltmeye çalıştıysa da Cem’in atanması büyük tartışmalara neden olmuştur. İsmail Cem 15 ay gibi kısa bir dönem Genel Müdürlük yaptıktan sonra görevden alındı. Cem’in atanmasındaki hukuki sorunlar dışında, kendisinin ortanın solu ideolojisini benimsemiş siyasi bir kişilik olması tartışmalara ayrı bir boyut katıyordu.³⁸

İsmail Cem, 1974 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında naklen verilen savaş haberleriyle önemli bir sınav vermiştir. Bu dönemde savaş haberlerine hazırlıksız olan TRT, bölgeye gönderilen muhabirlerin hazırladıkları filmleri anında olmasa da fazla gecikmeden sesli ve görüntülü olarak yayınlayarak ilk savaş haberciliği deneyimini başarıyla geçmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtının televizyonda adım adım verilmesi halkın televizyona olan ilgisini artırmıştır. İsmail Cem’in kısa süren Genel Müdürlük döneminde, ilk kez TRT, kurum dışındaki film yönetmenleri ve TRT ortaklığıyla Türk romanlarını filme çekirmiştir. Lütfi Akad, Metin Erksan, Halit Refiğ gibi ünlü yönetmenler tarafından çevrilen Aşk-ı Memnu, Hanende Melek gibi televizyon dizileri izleyiciler tarafından son derece beğeniyle izlendi. Yayınlar Cem döneminde 5 günden 7 güne çıkarılarak haftalık yayın saati 45’i aştı. Bu dönemde televizyon vericilerinin güçleri artırıldı.³⁹

1975’de erken seçime giden Ecevit’in azınlığa düşmesi ile sağ partilerden oluşan koalisyon hükümetinin (AP- MSP- MHP- CGP) ilk eylemi Cem’i görevden almak oldu. Yerine Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş atandı. Ancak, CHP bir hukuk savaş

³⁷ Mutlu, *a.g.e.*, Ankara, s. 63.

³⁸ Mutlu, *a.g.e.*, Ankara, s. 97.

³⁹ Mutlu, *a.g.e.*, Ankara, s. 100.

başlattı; Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı alması üzerine Cem, Genel Müdürlük görevine iade edildi. Cem döneminde yapılanları: Yayınlarda başarılı kültürel programlara ağırlık verilmesi; teknik olanakların geliştirilmesi; kadro atamalarında normal prosedürün dışına çıkılarak ekip atamalarının yapılması (ki bu durum daha sonraki partizanca atamalara zemin hazırlamıştır); yönetici kadroların, deneyimli yayıncı ve yapımcı kadrolara göre daha fazla şişirilmesi olarak özetlenebilir.⁴⁰

TRT yayınlarının siyasi partilerce, kamuoyu oluşturan önemli bir güç olarak algılanmaya başlaması, iktidardaki siyasi partileri iktidarlarını elde tutmak ve güçlendirmek için TRT'nin başına getirdikleri kişileri özenle seçmeye yönelmiştir. İsmail Cem İpekçi ile başlayan siyasi atamalar daha sonra da devam etmiştir.⁴¹

TRT Genel Müdürleri siyasi iktidarlara gelmişler onlarla gitmişlerdir. Sağ Koalisyonun atadığı Şaban Karataş döneminde televizyona Türk-İslam sentezi yaklaşımıyla oluşturulan programlar hakim olmaya başlamıştır. Örneğin, Türk Sanat Müziği programlarında içinde “mey”, “meyhane” gibi sözcüklerin geçtiği şarkılar gençlerin ahlakını bozar gerekçesiyle yasaklanmıştır.

12 Eylül 1980 Harekâtı radyo televizyon yayınları için bir dönüm noktası olmuştur. Televizyon yayınlarının askerlerin emrine girmesiyle haber, haber programları, eğitim ve kültür yayınları askerileşmiştir. Danışma Meclisi tarafından 359 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası yürürlükten kaldırılarak 2954 Sayılı yasa 1983 yılında yürürlüğe çıkarılmıştır. O dönemde TRT Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu askeri harekâttan sonra görevden alınmamış; ancak Ocak 1981'de emekliye ayrılmasıyla Genel Müdürlüğe asker kökenli Macit Akman atanmıştır. Akman, TRT'yi askeri bir disiplin altına aldı. Tarafsız yayıncılığı yerleştirmenin tek yolu olarak eskileri dağıtmak adına yıllarca TRT'ye hizmet etmiş, alanlarında uzman yayıncıları konularıyla ilgisiz alanlara dağıttı. Macit Akman döneminin getirdiği en büyük yenilik renkli televizyon yayıncılığındaki gelişmedir. Ayrıca eğitim yayınlarına önem verilmiş; okuma yazma bilmeyen yetişkinlere yönelik MEB-TRT işbirliğiyle hazırlanan “Televizyon Okulu”, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim

⁴⁰ Mutlu, *a.g.e.*, s. 110.

⁴¹ Altınur Kılıç, “Televizyonun Türkiye'ye Girişi”, www.yenicaggazetesi.com.tr, (1996).

Fakültesi tarafından hazırlanan gençlere yönelik “Sınava Doğru” gibi eğitim projeleri başlatılmıştır.⁴²

Türkiye’de TRT yayınları 1974’de toplam nüfusun yüzde 55’ i tarafından izlenirken bu oran 1977’de yüzde 81,5 ulaşmıştır. Televizyonun yaşam biçimi üzerinde meydana getirdiği değişim beraberinde zaman zaman toplumsal tepkilere yol açmıştır. Sayıları azda olsa televizyona toplumun ahlakını bozduğu gerekçesiyle karşı çıkanlar da olmuştur. Bu gerekçelerle evlerine televizyon almayan kişiler de vardır. Ancak hiçbir tepki televizyonun kuruluşundan bugüne gelişimini engelleyememiştir. TRT, 1 Temmuz 1984 tarihinde tamamıyla renkli televizyon yayınlarına başlamıştır. Ancak, bununla ilgili çalışmalar 1982 yılında başlamış; siyah-beyaz televizyon yayınları arasında renkli yayın denemeleri yapılmıştır. Başlangıç yıllarındaki televizyon ile ilgili yatırımların (link ve vericileri) renkli yayına uygun olarak yapılması nedeniyle renkli yayın için değişiklik, yapım stüdyolarının renkliye dönüştürülmesi çalışmaları ile sınırlı kalmıştır. Böylece televizyon alt yapısının başlangıçta renkli yayınlara uygun olarak yapılması, bu konuda alt yapının büyük değişikliğe uğramadan renkli yayına geçilmesini sağlamıştır. İlk renkli televizyon yayınlarının kapsama alanı ülkenin %10’u, nüfus olarak ise %20’si oranında olmuştur.⁴³

Kablolu televizyon, Amerika başta olmak üzere Avrupa’da 1960’lardan bu yana uygulanan bir sistemdir. Dünyada uygulanan üç tür yayın sistemi vardır. Birincisi, bir yer istasyonundan yayınları uyduya gönderip sonra bu yayınları ülkenin belirli yerlerine yerleştirilen yansıtıcılar vasıtasıyla evlere dağıtmaktadır. Türkiye’de uygulanan ve en yaygın olarak kullanılan sistem budur. İkinci sistem, bir yayın istasyonundan uyduya gönderilen yayınları çanak antenlerle doğrudan almaktır. Üçüncü sistem de uydudan gelen yayınları bir dağıtım merkezinden kablo aracılığıyla televizyon alıcılarına göndermektir.⁴⁴

Kablolu televizyon da aynen telefon sisteminde olduğu gibi her eve yeniden kablo çekmek gerekmektedir. Her ülkeye ayrılan televizyon frekans bantları sınırlı olduğundan, daha fazla kanaldan yayın alabilmek için kablolu televizyon en uygun

⁴² Ahmet Kılıçbay, *Türkiye’de Siyah-Beyaz Televizyon Yayınından Renkli yayına Geçiş Konusu Üzerinde Sosyo-Ekonomik Bir Araştırma*, Ankara: TRT Basılı Yayınlar ve Kitaplık Müdürlüğü, No:85, s. 25(1977).

⁴³ Kılıçbay, *a.g.e.*, s.41.

⁴⁴ Kılıçbay, *a.g.e.*, s.43.

sistem haline gelmiştir. Ancak, kablolu yayıncılık hem pahalı hem de zordur; bu nedenle her bölgede uygulanamaz. Nitekim Avrupa’da yıllardır kablolu televizyon yayıncılığı bir türlü sıçrama noktasına gelememiştir. Bu nedenle, uydu ve verici yöntemi halen en yaygın sistem olarak kullanılmaktadır.

1989’un başında, Türkiye’nin gündemine giren bir başka konu da kablolu televizyon uygulaması için yapılan girişimlerdir. Kablolu yayınları kimin yapacağı konusunda TRT ve PTT arasında anlaşmazlık çıkmış; TRT, 2954 sayılı TRT Kanunu ve Anayasa’ya göre PTT’nin kendi başına kablolu televizyon yayını yapamayacağını açıklamıştır. Radyo Televizyon Yüksek Kurulu Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen bu konuda yetkinin TRT’ye ait olduğunu belirtmiştir. Radyo Televizyon Yüksek Kurulu’na göre, TRT’ye ait verici istasyonların PTT’ye devrine olanak sağlayan yasaya dayanarak, PTT yalnızca cihazları işletme hakkına sahipti ve kablolu yayınlar yasal olarak TRT’nin denetiminde yapılabilirdi. Yasalara göre PTT’nin Çankaya, Ayrancı ve Küçükesat’ta başlattığı kablolu televizyon yayın denemeleri başkalarına ait yayınların alınmasıyla bir kuruluşun bu yayınları çoğaltarak evlere dağıtması ayrı şeyler olarak değerlendirilmiştir. Hem Türkiye’deki yasalara hem de uluslararası yasalara göre bu tür yayınların telif hakkı doğurduğu ve PTT’nin büyük bir yayıncılık suçu işlediği iddia edilmiştir. Kablolu televizyon yayınlarının iki önemli avantajı; görüntü ve ses sinyallerinin havada kaybolmaması nedeniyle net olarak aktarılması, ikincisi de bir anda çok sayıda kanalı yayına sokabilme kapasitesidir.⁴⁵

Uzun yıllar tek kanal olan TRT televizyonu, televizyon yayınlarının başlamasından 18 yıl sonra, 1985 yılında devreye giren 5. Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörüldüğü üzere, iki kanallı televizyon yayınları durumuna geldi ve 6 Ekim 1986 yılında iki kanal olarak yayın yapmaya başladı. Bu yayınların yayın formatı daha çok haber, eğitim ve kültür olarak planlandı. TRT, televizyon yayınlarını 3 yıl sonra, 2 Ekim 1989 tarihinde, “TV 3” adı ile yayın yapan yeni bir kanal ile üçe çıkardı. TRT, Hükümetin aldığı bir karar ile 1990 yılında eğitim yayını yapmak üzere 4. televizyon kanalını ve yurtdışına yayın yapacak TRT-INT adı ile de 5. bir televizyon yayını başlattı. Böylece, 4 yıl gibi kısa bir süre içerisinde TRT, televizyon kanallarını 1 kanaldan 5 kanala çıkarmış oluyordu. 1989 yılında TRT

⁴⁵ Cumhuriyet Gazetesi - haber metni, <http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>, (19.1.1989).

televizyonlarının haftalık yayın süreleri: ülkenin büyük çoğunluğuna yayın yapan TV-1'in bir haftalık toplam yayın süresi 98,5 saat, TV-2'nin bir haftalık toplam yayın süresi 45 saat, TV-3'ün haftalık süresi 27 saat idi. Böylece, yeni eklenen 3 kanalla toplam yayın süresi 170,5 saate ulaşmış oluyordu. Bu ise, gelişmiş ülke yayınları bir yana bırakılırsa diğer ülkelere göre oldukça yüksekti. Ancak TV-2 ve TV-3'ün tüm ülkeye yaygınlaşması ile bu yayın süresi bir anlam kazanmış; izleyici açısından, yayınların içeriğine de bağlı olarak gerçekten seçenekli bir televizyon izleme olanağı doğmuştur.⁴⁶

2. 1. ÖZEL TELEVİZYON YAYINCILIĞI

Türk elektronik yayıncılığında önemli bir dönüm noktası 1990 yılında başlamıştır. TRT'nin tekelinin Anayasal olarak devam ettiği bir dönemde, 1980'li yılların ortalarında uydu yolu ile radyo ve özellikle televizyon yayınlarının tüm dünyada izlenmeye başlanması ve bunun getirdiği sorunlar Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Çanak antenler aracılığı ile yabancı yayınların (CNN, NBC, SKY Channel, RTL, RAI, UNO gibi) Türkiye'de izlenmeye başlanması, çanak anten furyası hızla devam ederken, görevleri arasında olmamasına karşın belediyelerin de halka daha iyi hizmet verme gibi bir gerekçe ile çanak antenler kurarak dışarıdan gelen yabancı yayınları halka izlettirme yarışları, 1988'de PTT'nin kablolu yayın yolu ile bu yayınları abonelere ulaştırma girişimleri, TRT yayın tekelinin delinmesinin ilk adımı olmuştur. Oldukça hızla gelişen bu duruma karşı hükümetlerin yasal ve yönetsel önlemleri almayışları ya da alamayışları, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde görülen yayın karmaşasının ülkemizde de yaşanmasına neden olmuştur.⁴⁷

Rumeli Holding'den iki özel girişimci 7 Şubat 1989'da Eutelsat'tan Magic Box için iki yayın hattı kiralamıştır. 8 kanaldan tüm Doğu Avrupa ve Türkiye'ye çeşitli dillerde yayın yapacak eğlence kanalı Magic Box girişimcileri, hükümetin bilgisi dâhilinde çalışmalarını sürdürmüş ve Mayıs 1990'da yayınlara başlayacaklarını açıklamışlardır. Bu proje içinde eski TRT Genel Müdürü ve sözü edilen dönemde Başbakanlık Özel Çevre Koruma Alanları Başkanı Prof. Dr. Tunca Toskay başta

⁴⁶ Aysel Aziz, *Türk Televizyonculuğunun 30 yılı (1968-1998)*, TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü, Ankara, s. 155, (1999).

⁴⁷ Kutsal Artanç, *Dünden Bugüne Radyo-Televizyon 1927- 1990*, Ajans Türk Matbaacılık Sanayii A.Ş., Ankara, s. 69, (1990).

olmak üzere birçok TRT'cinin adı geçmiştir. O dönemde Cumhurbaşkanı olan ve bu girişimleri perde arkasında destekleyen Turgut Özal, ABD gezisi sırasında, “yurtdışından Türkiye’ye yapılacak Türkçe televizyon yayınlarının yasal bir sakıncası olduğunu sanmadığı” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Böylece ilk tecimsel televizyon kanalına, yasalara aykırı da olsa devletin en üst noktasından izin çıkmış oluyordu. Bu yayınlar, tıpkı CNN, RTL, BBC gibi çanak antenlerle uydudan alınıyor ve yurtdışından yapılan yabancı yayınlarla aynı yasal haklara sahipmiş gibi görünüyordu; ancak yabancı yayınlardan önemli bir ayrıntıda ayrılıyordu. Yayınlar Türk seyircisi için hazırlanıyor, Türk seyircisine yönelik reklam yapıyordu. İkinci ve en önemli fark ise programların Türkiye’deki stüdyolarda hazırlanıp uyuyla Almanya’ya çıkarılması ve sonra yine uydudan dış yayınmış gibi ülkeye dağıtılmasıydı. Bir başka deyişle, tüm teknik araç gereç, stüdyo ve insanlar Türkiye’de konuşlandırılmıştı ama yayınlar Almanya’dan alınıyordu. Magic Box (STAR 1) deneyimi, yasal boşluklara nasıl kılıflar hazırlanabileceğini gösteren dünyadaki ilginç örneklerden biridir.⁴⁸

Özel Star 1 yayınları daha sonra İstanbul’da kurulan yer vericileri ile çanak antene sahip olmayan evlerden de izlenmeye başlanmıştır. TRT’ye hiçbir kurala tabi olmayan bir rakip çıkmıştı. Bu rakip daha önce TRT’nin tekeline olan futbol karşılaşmalarının naklen yayın haklarını büyük paralar verip satın alıyor; dilediği biçimde program yapıp yayınlıyordu. Bütün bunları yaparken Cumhurbaşkanı ve iktidardaki ANAP’tan da destek görüyordu. Yetkili kurumlar da hem halkın hem de iktidardakilerin tepkisinden çekiniyorlardı. Ancak RTYK 6 Aralık 1990’da Özel Televizyon ve Radyo Yayınları adı altında bir rapor yayınlarak bu konuda bir tartışma başlattı. Raporda, Anayasanın 133. maddesindeki yayıncılıkta devlet tekeli hükmünün kaldırılması ile ilgili yapılması gereken değişikliğe ışık tutuluyordu. Bu yayınların yasal olduğunu savunanlar ile “korsan yayın” olduğunu savunanlar arasında yoğun bir tartışma başlamış; yasalardan söz edenler “gericilikle” suçlanmıştı.⁴⁹

STAR 1 yayınlarının tutmasıyla aynı şirket, eğlence ağırlıklı TELEON kanalını yayın hayatına soktular. Arkadan aynı tarihlerde Hürriyet ve Sabah Grubu’nun

⁴⁸ Cem Pekman, *Televizyonda Özelleşme; Avrupa’da Yayıncılığın Değişim Süreci*, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, s. 99, (1997).

⁴⁹ Pekman, *a.g.e.*, s. 110, (1997).

patronları SHOW TV yayınına başlattılar. Bu iki kanal Fransa üzerinden Türkiye'ye yayın yapıyordu. SHOW TV'nin ardından Türkiye'de ilk paralı ve şifreli televizyon olan CİNE 5 yayınları başladı. Böylece yazılı basın patronlarının televizyon yayıncılığına el atmaları tekelleşmede yeni bir dönemi başlatıyordu. Paralı yayın yapan kanallar; CİNE 5, Supersport, Maxi TV dışında bütün özel kanallar gelirlerini reklamlardan elde ediyorlardı. Yasal boşluklar ve Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'nun yayın konusunda kesin yaptırım yetkisinin olmayışı, uydu yayın konusunu tam bir çıkmaza sokmuştur. Bir taraftan PTT hiçbir engel tanımadan kablo - yayın girişimlerini sürdürmüş, diğer taraftan Alman TV 5 kanalından yayınlanan Yılmaz Güney'in Yol filmi biraz geç uyanarak yarısında kesmiş ve daha sonra programlar üzerinde uygulanacak sansürün ilk örneğini vermiştir. Bunlar olurken belediyeler, özel kamusal radyo televizyon girişimlerine başlayacaklarını ve çanak antenlerle yayınları dağıtacaklarını açıklamaya devam etmişlerdir. Özel kuruluşlar da özel tecimsel televizyon yayınlarını başlatma girişimlerini hızlandırmışlardır. Bu gelişmeler, 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında Türkiye'deki uydu ve özel televizyon yayıncılığı ile ilgili karmaşanın göstergeleri olarak günümüz özel televizyon yayıncılığında gelinen noktaya da ışık tutmaktadır.⁵⁰

Televizyon alıcılarının gerek geçmişteki durumu, gerekse bugünkü sayısı hakkında gerçeğe yakın bilgiler edinmek, televizyon yayınları izleyicisini belirlediği için, bilinmesinde yarar vardır. Türkiye'de 40 yıla yakın bir geçmişi olan televizyon yayınlarının izlenmesi, başlangıç yıllarındaki televizyon alıcısının az olması nedeni ile toplumsal izlemelere neden olmuş, aile içerisinde ise yine tek olmasından kaynaklı aile bireylerinin bir araya gelmesine neden olmuştur. İlk televizyon alıcı sayısı; 1971 yılına kadar televizyon alıcılarından deneme yayını yapıldığı için vergi alınmamıştır. Böylece kayıt altına alma zorunluluğu olmadığı için 1968-1971 yılları arasındaki kesin televizyon alıcı sayısının bilinmesi güçleşmiştir. Ancak yayınların fazla yaygın olmayışı, alıcıların pahalı oluşu gibi nedenlerle televizyon alıcısına sahip olanların sayıca fazla olmadığı söylenebilir. Daha sonraki yıllarda, gerek verici gücünün artması, gerek yayın gün ve saatlerinin uzaması ve gerekse Türkiye'de yerli televizyon kurgu yapımına (montajına) başlanması ile taksitli satışların yapılması gibi nedenlerle televizyon alıcı sayısındaki artışlar hızlı olmuştur.

⁵⁰ Pekman, *a.g.e.*, s. 74.

Televizyon alıcılarının dağılımı ise, doğal olarak büyük kentlerde yoğunlaşmıştır. Yayınların ilk başladığı yerler olan Ankara, İstanbul ile İzmir’de televizyon alıcılarının sayısı, toplam alıcıların yarısını oluşturmuştur. Büyük kentlerdeki alıcı sayısının fazla oluşunda ilk başladığı yerler olması yanında nüfusun kalabalık olmasının da etkisi büyüktür. Türkiye’de televizyon alıcılarının oldukça pahalı olmasına karşılık, alıcı sayısındaki artışın hızlı olduğu söylenebilir. Öyle ki, 40 yıla yakın bir geçmişi olmasına karşılık kayıtlı televizyon alıcılarının tüm nüfus dağılımı ele alındığında 1980’in başında her 13 kişiye bir alıcı düşer. Aile birimi olarak ele alındığında ise her 3 aileden bir ailede televizyon alıcısı vardır. 1989’da bu durum değişmiş, her kişiye bir televizyon alıcısı ya da her aileye bir alıcı düştüğü görülmüştür.⁵¹ Günümüzde ise, özel televizyon kanallarının varlığı; izleyiciye farklı seçenek sunulması, aile içerisinde farklı düzeydeki aile bireylerinin farklı yayınları, kanalları izlemeleri nedenleri ile birden fazla televizyon alıcısı olan aile çok fazladır. Başlangıçta hem model açısından, hem teknik açısından sınırlı olan televizyon alıcıları, giderek bu alandaki teknolojinin de gelişmesi, bu konuyla uğraşan montaj sanayiinin giderek kaliteli ürünler yapması, rekabet ortamının doğması, televizyon alıcılarında gelişimlere neden olmuştur. Siyah beyaz televizyona göre renkli televizyon alıcılarında gelişmelere neden olmuştur. Siyah beyaz televizyondan renkli televizyon alıcılarına geçiş; yalnızca PAL sistemi ile çalışan televizyon alıcılarından 5 renkli sistemi de olan vericilerin yapılması ya da ithal edilmesi, giderek televizyon alıcılarının artışı sağladı. Taşınabilir televizyonların yapılması, düz ekran televizyonlar, ekran genişliği bir metreyi geçen dev ekran televizyonlar üretilmesi, hepsinden önemlisi televizyon alıcılarının ucuzlaması, taksitli satışların artması gibi nedenlerle, geniş halk kitlelerinin televizyon alıcısına sahip olmasını kolaylaştırdı.⁵²

TRT, radyo yayınlarında olduğu gibi televizyon yayınlarında da ilk başlangıç yıllarından beri yasaların kendine tanıdığı sınırlar içerisinde, kamu hizmeti yayıncılığı görev ve sorumluluğu dâhilinde televizyon yayınlarını yürütmüştür. Özel televizyonlar ise, hukuka aykırı yayına başlamalarının doğal sonucu olarak, herhangi bir sınır tanımadan, herhangi bir yayın ilkesine bağlı kalmadan yayın yapmışlardır. Özel radyo ve televizyon kanalları; gerek açık oturum, röportaj gibi programlarında, gerekse müzik ve eğlence programlarında, herhangi bir sınır tanımadan-TRT’ye göre

⁵¹ Sedat Cereci, *Radyo ve Televizyon İzleyici Araştırmaları*, SBF Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, (1977).

⁵² Funda Başaran - Haluk Geray (der), *İletişim Ağlarının Ekonomisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, (2005).

alışılmışın dışında yeni bir yayın anlayışı ve formatı ile yayınlara başlamış ve yasal duruma gelinceye kadar bu tür yayınlarını sürdürmüşlerdir.

TRT'nin programlarında yasa ve yönetmelikler gereği ya da bürokratik yapısından ötürü verilmeyen konu ve formatların daha serbestçe, hatta aşırı kullanılması izleyiciye, farklı program türlerini izleme olanağını vermiştir. Bu durum ise ciddi, ağırbaşlı, biraz da tekdüze yayın geleneğini sürdüren TRT yayınlarına karşı bir tepki olarak da izleyicilerin bu yeni, alışılmadık yayınlara ilgisini arttırmıştır. Kuşkusuz bu tür bir gelişmenin olumsuz etkileri de zaman içerisinde meydana gelmiştir. Bu etkilerden en önemlisi dildeki bozulmadır. Bunun yanında toplumun eğitim ve kültürüne de olumsuz etkisinden söz edilebilir.

Türkiye'de televizyon yayınlarının başladığı ilk yıllarda, 1973 yılında, Ankara'da yapılan bir bilimsel çalışmada eğitsel yayınlarla ilgili bulgulara göre, genel olarak eğitim yayınları izlenmekle birlikte, çeşitli izleyici kümelerine göre yayınlar sıralandığında, en çok izlenen eğitsel yayın, köy yayınlarıdır(%21).⁵³ Bunu sırasıyla spor, yabancı dil, genel sağlık, çevre sağlığı, trafik vb. konuları içeren genel yetişkin eğitimiyle ilgili yayınlar izlemiştir. Bu izlemede cinsiyet, eğitim-kültür ve gelir düzeyleri gibi izler kitlenin özellikleri de eğitsel yayınlara ilgi ve yararlanmada farklılık göstermiştir. Eğitsel yayınlarının izlenmesindeki en büyük neden ise "eğitmesi-öğretmesi" olarak saptanmıştır. Bir başka deyişle, televizyonda yayınlanan yetişkin eğitimi ile ilgili yayınlardan yararlanmada (bir şeyler öğrenme ve uygulama) izler kitlenin %86'sı bu yayınlardan bir şeyler öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle bu kitlenin tümüne yakın kısmı dar anlamlı; kişiye beceri ve uğraşı öğretici nitelikteki eğitsel yayınlardan bir şeyler öğrendiklerini belirtmişlerdir. Kişinin yaşamında uygulama olanağı bulabileceği bu tür öğretilerin başında yabancı dil (%33) ile ilgili eğitsel yayınlar gelmektedir. Buna genel sağlık, çocuk bakımı ve eğitimi, trafik, dikiş, moda, aile sorunlarının çözümü ile ilgili eğitsel yayınlar izlemektedir. Eğitsel yayınlardan öğrenilenlerde izlemede olduğu gibi cinsiyet, gelir, öğrenim, yaş vb. ölçütler farklı öğrenmeye yol açmaktadır. Kişi, bu ölçütlerin çerçevelediği gereksinimlerine göre bu yayınlardan bir şeyler öğrenmektedir. Kuşkusuz, öğrenilerden yarar sağlama, ancak bu öğrenilenlerin uygulanması, uygulanabilmesi ile anlamlı olur. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre eğitsel yayınları

⁵³ "Yurdumuzda TRT Dışındaki Yayın Durumu", *SBF Dergisi*, Ankara: Cilt: No: 26, s. 25-27. (1972).

izleyerek, bir şeyler öğrenenlerin %87'si, bu öğrendiklerini uygulamış ya da uygulamayı düşünmektedir. Oldukça yüksek olan bu uygulama oranı kadınlarda daha fazladır. Bunun da en önemli nedeni, kadınlara seslenen eğitsel yayınların uygulamaya elverişli olmasından ileri gelir.⁵⁴

1979 yılında kırsal kesimde yapılan bir başka televizyon izleyici araştırmasında da yayınların eğitime olan etkisi ölçülmüştür. Araştırma bulgularına göre, televizyon yayınlarının, kırsal kesimde yeniliklerin duyurulma – onaylanma - uygulama aşamalarından daha çok duyurma aşamasında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yeniliklerin benimsenip onanmasında ve daha sonra uygulanmasında ise geleneksel, yüz yüze iletişim kalıplarının etkin olduğu görülmüştür. Kırsal kesimdeki çeşitli geleneksel kalıpların değişmesinde de yine çok yüksek oranlarda olmasa bile televizyonun etkisi vardır. Bu etkilenmede izler kitlenin eğitimi, cinsiyeti, yaşı önemli farklılıklar göstermiştir. Az öğrenim görenler, öğrenimsizlere göre, kadınlar ise bazı konularda erkeğe göre yayınlardan daha çok etkilenmektedir. Kuşkusuz, yaş etmeninin de önemli olduğunu ve televizyondan eğitici nitelikte gelen iletilerin, gençlerde yaşlılara göre daha çabuk kabul gördüğünü de belirtmek gerekir.⁵⁵

1983 yılından 1990'lı yıllara kadar Çankırı, Çorum, köylerinde aynı modelin uygulanması ile yapılan bir diğer araştırmada ise yeniliklerin kırsal kesimde duyurulmasındaki haber kaynakları arasında televizyon 4. sırada yer almıştır. Uygulamada etkili kanallar olarak televizyon diğer etmenler arasında en son sırada yer almıştır. Araştırma bulgularına göre, yenilikleri duyurma, öğretme ve uygulama aşamalarında, televizyonun izler kitleye etkisinin, yayınların içeriğine bağlı olarak, değiştiği saptanmıştır. Televizyon, serbest zaman faaliyetleri içerisinde yer alan sinema ve tiyatro izleyici kitlesi ile gazete, dergi ve kitap gibi diğer iletişim araçlarına olan ilgiyi de belli oranlarda etkilemektedir.⁵⁶

⁵⁴ Aysel Aziz, "Kadın Eğitiminde Televizyondan Yararlanma", *SBF Basın ve Yayın Yüksekokulu Yıllık*, Ankara Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, s. 28, (1979).

⁵⁵ Aysel Aziz, a.g.e., s. 30.

⁵⁶ James Halloran, *Televizyon Etkileri* (çev.: Ayseli Usluata), İstanbul Reklam Yayınları, İstanbul, s. 89, (1975).

3. 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YÖNETMENİN ROLÜ

Ülkemizde gelişen teknolojinin getirdiği yenilikler ve uydu aracılığıyla yapılan televizyon yayınları görsel basın alanında büyük ilerlemelere neden olmuştur. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlaması ile birlikte çok seslilik ilkesinin egemen olduğu bir döneme geçilmiştir. Sınır ötesi televizyon yayınları sayesinde hem Azerbaycan'da hem Türkiye'de de geniş kitlelere aynı anda seslenebilme fırsatı elde edilmiştir. Birbiri ardına açılan ve yayın hayatına başlayan özel kanallar, televizyon yayıncılığı alanına birçok yenilik getirmiştir. Örneğin reyting kavramı da özel kanalların yayın hayatına başlamasıyla yaşamımıza girmiştir ve bu kavram giderek özellikle özel kanalları farklı arayışlara yöneltmiştir.

3. 1. 1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YAPISAL VE TEKNOLOJİK DEĞİŞİMLER

Radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek amacıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 1993 yılında (RTÜK) oluşturulmuştur. "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, ulusal ve bölgesel frekans planlamaları yaptıracak, müracaatta bulunan kuruluşlara tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri içinde yayın izni ve lisans verecek, kanal ve frekans tahsisi yapmakla görevlendirilmiştir. Radyo ve Televizyon kuruluşlarına verici tesislerinin kurulması ve işletilmesi iznini vermekle de yetkili kılınan Üst Kurul, özel radyo televizyonların yayın için yerine getirmeleri gereken ön şart ve standartları belirleme yetkisine de sahip bulunmaktadır. Üst Kurul ayrıca, radyo ve televizyon yayınlarının ilkelerini ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygunluğunu da denetlemektedir".⁵⁷ RTÜK'e izleyici kesimi tarafından iletilen şikâyetler, televizyon yayınlarına, toplumsal ahlak ve Türk aile yapısının korunması çerçevesinde ciddi bir duyarlılıkla yaklaşıldığını göstermektedir. Ulusal televizyon kanalları tarafından yürütülen yayıncılık çerçevesindeki program içeriklerine

⁵⁷ Aziz, *a.g.e.*, s. 25.

bakıldığı zaman, özellikle yerli dizilerde yayıncıların bu tür duyarlılığı sadece yasal düzenlemeler nedeniyle değil, toplum ve aile yapısını gözetmek için de gösterdikleri anlaşılmaktadır. Yerli televizyon dizilerinde özellikle prime-time kuşağında, diğer programlara göre cinselliğin belirgin şekilde sınırlı olduğu görülmektedir.⁵⁸

Televizyon programlarının uluslararası dağılımında ve uluslararası ortak yapımlarda özellikle 1990'lardan itibaren bir hareketlenme gözlenmektedir. Ülkeler arası program alışverişi artmış, kanal sayıları çoğalmış ve buna bağlı olarak da kanallar arasında rekabet başlamıştır. Bu bağlamda giderek Azerbaycan ve Türkiye televizyonlarında daha kaliteli programların yapılmasına ve farklı projelerin üretilmesine gereksinim duyulmuştur. Teknolojik ve ekonomik açılardan yeterli olanaklara sahip olamayan ülkeler gelişmiş ülkelerle işbirliği içine girmişlerdir.

Büyük medya kuruluşlarının içeriklerini yerelleştirmek adına iletişim alanında küresel-yerel birlikteliğinin Türkiye'deki en belirgin örneği, 1999 yılında Doğan Medya Grubu'nun Time Warner Grubu ile işbirliği yaparak 2000 yılında CNN Türk haber kanalını yayın hayatına başlatmış olmasıdır. CNN kanalının küresel alanda izlediği yayın politikasına paralel olarak CNN Türk kanalı, yurt genelindeki gelişmeleri ayrıntılarıyla ve uzman görüşleriyle izleyicisine aktarmaktadır. "CNN bu durumda reklam piyasası ile görsel-işitsel yayıncılık piyasasında egemen konumda olan ve ülkenin ekonomik ve politik çevreleriyle yakın ilişkiler içinde olan neredeyse Türk medya piyasasının tekel konumundaki grubuyla işbirliği yapmayı seçmiştir".⁵⁹ Küresel-yerel ortaklığıyla ilgili bir diğer örnek ise, Türkiye'de CNBC ve Kanal E işbirliği ile kurulan ve 2000 yılında yayın hayatına giren CNBC-e kanaludur. "NBC'nin sahibi olduğu CNBC, ABD'deki haber alanına hükmetmektedir. MSNBC, NBC'nin Microsoft'la yürüttüğü kablolu yayındır ve ABD'de kablolu yayın izlenme oranlarında ikinci sırayı almaktadır". CNBC-e kanalının tüm programları sektörün uzmanları tarafından hazırlanmaktadır. Türkiye'nin en deneyimli ekonomi habercileri, yıllarca finans piyasalarında hizmet vermiş uzmanlar CNBC-e ekranlarında izleyicilerle buluşmaktadır. Ayrıca CNBC-e kanalında ekonominin yanı sıra küreselleşmenin temel felsefelerinden olan Batılı toplumların yaşam tarzını benimsetme amacına yönelik orijinal dillerinde (özellikle İngilizce) alt yazılı film ve

⁵⁸ Aziz, *a.g.e.*, s. 35.

⁵⁹ Mehmet Özçağlayan, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim*, Alfa Basım, İstanbul, s. 144, (1998).

diziler yayınlanmaktadır.⁶⁰ Türkiye'deki yabancı sermayeli medya ve yabancı formatlı televizyon programlarına bakıldığında kültürel açıdan yozlaşma söz konusudur. Örneğin CNBC-e kanalında izlenen tamamen İngilizce ve alt yazılı diziler ve filmler dil ve kültür açısından toplumu etkilemektedir. Bu tip kanallardaki medya içerikleri, yerli kültürel-toplumsal kodlardan üretilmediği için ciddi sıkıntıları da beraberinde getirebilmektedir.⁶¹

Türkiye'deki televizyon yayıncılığında yabancı sermaye yatırımlarının devamında Rupert Murdoch'a ait News Corp. Şirketi, Atlantic Records şirketiyle birlikte TGRT'yi 98 milyon dolara satın almıştır ve bu kanal Fox TV olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Alman Axel Springer Doğan TV'nin %25'ini satın almıştır. Doğan Yayın Holding CNN Türk'ten sonra bir diğer küresel etkinlik olarak, ünlü eğlence kanalı TNT ve çocuk kanalı Cartoon Network'ün de Türkiye'de yayını için Turner Broadcasting System'le işbirliği içine girmiştir. Benzer biçimde Türk medya kuruluşlarının da yurt dışında yabancı medya kuruluşlarına ortaklığı söz konusudur: Doğan Holding'in %75, İsviçreli Ringier'in %25 payıyla kurulan ortaklıkla Kanal D Romanya, yurt dışında kurulan ilk Türk televizyonudur. Öte yandan Ocak 2011'de kabul edilen yeni RTÜK yasasına göre Türk mediasındaki yabancı sermaye payı %25'ten %50'ye çıkarılmıştır.⁶² Türkiye'deki televizyon yayıncılığına ilişkin rakamsal verilere bakıldığında bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür: Türkiye'nin kanalı sloganıyla yayın yapan Kanal D, Nielsen Audience Measurement adlı kuruluşun raporuna göre 2010 yılında 308 gün en çok izlenerek diğer kanalları geride bırakmıştır. Türkiye'de reyting rekorları kıran dizilerin de aralarında bulunduğu 70'ten fazla Türk dizisi, geçen yıl 20'nin üzerinde ülkeye ulaşarak 50 milyon doların üzerinde para kazandırmıştır. Ortadoğu'daki yabancı programlarda Türk dizilerinin payı %60 civarındadır. Balkanlar'a da 2014 itibariyle 30'dan fazla dizi satılmaktadır. Türk televizyonları gençlik dizilerini ve sitcomları pazarlamakta sıkıntı yaşarken, aşk-dram konulu dizileri kolaylıkla pazarlayabilmektedir.⁶³

⁶⁰ Özçağlayan, *a.g.e.*, s. 152.

⁶¹ Özçağlayan, *a.g.e.*, s. 156.

⁶² Ceyda Ilgaz, Büyükbaykal, *Türkiye'de Televizyon Alanında Küresel Yerel Birlikteliği: CNN ve CNBC-e Örneği*, Dilek Ofset, İstanbul, s. 41,(2004).

⁶³ Büyükbaykal, *a.g.e.*, s.71.

Ortadoğu'da Türk dizilerine duyulan yoğun ilgi ticari alana da yansımış ve çeşitli sektörlerdeki iş potansiyelini artırmıştır. Son dönemdeki diziler Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki yakınlaşmanın önemli bir aracı olmuştur. Bu kültürel yaklaşma beraberinde ekonomik yaklaşmayı da getirmiştir. Araplara ev satışlarının artması, dizi film karakterlerinin giydikleri giysilere dayalı olarak artan tekstil ürünleri talebi, ev tekstili satışlarındaki artışlar bu yaklaşmaya örnek olarak gösterilebilir.

1990'lı yıllar boyunca televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösteren 5 büyük gruba (Doğan, Bilgin, Aksoy, İhlas, Uzan), 1990'lı yılların sonlarından itibaren Doğuş (Şahenk Ailesi), Çukurova (Karamehmet Ailesi) ve Park (Turgay Ciner) grupları dâhil olmuş, böylece sektördeki görünüm değişmiş ve rekabet artmıştır. 2014 itibariyle sektörde Doğan, Çalık, Ciner, Çukurova, Doğuş grupları söz sahibidir.⁶⁴

DOĞAN HOLDİNG – AYDIN DOĞAN

Doğan Yayın Holding

Kanal D

Star TV

Doğan – Turner TV'leri

CNN Türk

TNT

Cartoon Network

İnteraktif TV

Fix TV

⁶⁴ Reyhan Onur, *Türkiye'nin Toplumsal Tanıtımında Özel ve Kamu Televizyonculuğunun Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, (1999).

Dijital Yayın Platformu

D Smart⁶⁵

ÇALIK HOLDİNG – AHMET ÇALIK

Televizyon

atv

Yeni Asır TV (Bölgesel)

CİNER HOLDİNG – TURGAY CİNER

Televizyon

HaberTürk TV

Bloomberg HT⁶⁶

ÇUKUROVA HOLDİNG – MEHMET EMİN KARAMEHMET

Televizyon

Show TV

Lig TV

ShowMax

ShowPlus

ShowTurk

SkyTurk

⁶⁵ Onur, *a.g.e.*, s. 75.

⁶⁶ Onur, *a.g.e.*, s. 76.

	Spormax
	TürkMax
<u>Dijital Yayın Platformu</u>	Digiturk

DOĞUŞ HOLDİNG – FERİT ŞAHENK

<u>Televizyon</u>	NTV
	CNBC-e
	e2
	NBA TV
	NTV Spor
	Kral TV ⁶⁷

Tablo 1. Mart 2014 İtibariyle Türkiye'nin Önde Gelen Medya Gruplarının Sahip oldukları Televizyonlar.

Televizyonun reklam mecralarından biri olarak toplam reklam gelirleri içindeki yeri çok önemlidir. Örneğin 1999 yılı rakamlarına göre toplam reklam geliri 1,2 milyar dolar civarındadır ve bunun %32'si televizyona aittir. 2001 yılında krizden dolayı 550 milyon dolara kadar düşen toplam reklam gelirinin %42'sini televizyon oluşturmuştur. 2010 yılındaki toplam reklam harcamaları 3, 612 milyar TL'yi bulmuş ve bunun %55,85'i televizyona aittir.⁶⁸ “Yıllık reklam harcaması raporlarına bakılacak olursa televizyon, büyük reklam veren gruplarca en fazla önemsenen mecralardan biridir. Televizyon kanallarının izlenme oranları ve izleyenlerin hangi gelir gruplarına mensup oldukları bilgisi de, ürünlerini hangi mecradan ve nasıl pazarlayacağı konusunda stratejik hedefler belirleyen reklam verenler açısından çok önemlidir. Dolayısıyla reklam gelirlerini artırmaya çalışan televizyon yönetimleri,

⁶⁷ Onur, *a.g.e.*, s. 77.

⁶⁸ Onur, *a.g.e.*, s. 78.

özellikle görece pahalı malların tüketimlerine yönelebilecek üst ve orta gelir grubuna mensup bireylerin izleme kalıplarını yakinen takip etmek durumundadır”.⁶⁹

Televizyon	Milyon TL	Pay %
2014	2,017	55,85
2009	1,442	52,11
2008	1,687	52,06
2007	1,760	53,20
2006	1,442	52,32
2005	1,140	50,71

Tablo 2. Reklamcılar Derneği üyesi medya ajanslarının verileriyle belirlenen 2005-2014 dönemine ait televizyondaki reklam harcamaları.⁷⁰

Dünyadaki toplam reklam harcamalarına bakıldığında (milyar dolar bazında) 2007’den 2014’a doğru gazete, dergi, radyo mecralarında harcamaların azaldığı; TV, internet, açık hava ve sinema mecralarında harcamaların arttığı görülmektedir. Türkiye’deki reklam harcamalarında finans, iletişim, otomotiv, gıda ve inşaat sektörleri ön plana çıkmaktadır.⁷¹

Türkiye’de ve Azerbaycan’daki televizyon kanallarında dönem dönem yarışma programları, müzik eğlence programları, skeçlerin yer aldığı komedi dizileri ön plana çıkmıştır. Günümüzde ise evlilik programları, yemek-dans yarışmaları, Survivor, Wipe-Out, Fear Factor gibi dünyada birçok ülkede de aynı anda yayınlanan yabancı formatlı yarışmalar, yerli diziler, tartışma programları ve futbol maçları yüksek reyting almaktadır.

Yine Türkiye’de televizyon kanalları yüksek reyting aldığı için, birçok kez aynı filmi göstermektedir. Televizyon kanalları reyting ve reklam kaygısıyla daha çok iş yapan ve en fazla talep gören programlara yönelmektedirler. Program seçiminde bir bakıma popülerlik önem kazanmaktadır. İzleyicileri bilgilendirmek ve eğitmek işlevi giderek önemini yitirmiştir. Günlük olayların insanları bilgilendirmek

⁶⁹ Onur, *a.g.e.*, s. 79.

⁷⁰ Tony Silvia, *Global News Perspectives on the Information, Age*, Second Editon, USA: Iowa State University Press, (2001).

⁷¹ Onur, *a.g.e.*, s. 90.

adına ciddi bir biçimde sunulduğu haber programları bile özel kanalların çoğalmasıyla birlikte magazinleşmektedir.⁷²

Özel televizyon kanallarında haberlerin veriliş biçimlerinde farklılıklar gözlenmektedir. Daha çok sansasyonel habercilik anlayışı ile yayın yapan özel kanallar giderek daha fazla reklam geliri elde etmek amacını gütmektedirler. Yine Türkiye’de abonelik sisteminin ön görüldüğü paralı dijital platformlarda ise izleyici, farklı paketlerde değişik tematik içerikli kanalları takip etme şansı yakalamaktadır: spor – belgesel – film – dizi - marketing paketi gibi. 2014 yılı itibariyle paralı kanallardan Digitürk - lig TV süper lig maçlarını, D-Smart Şampiyonlar Ligi ve UEFA maçlarını, Digitürk-Spormax kanalı İngiltere Premier ligi, NTV ve NTV Spor La Liga’yı, TV8 Serie A’yı, TRT Bundesliga’yı, Kanal A Fransız ligini yayınlamaktadır.⁷³

3. 2. 1990’LARDAN GÜNÜMÜZE DÜNYA TELEVİZYONCULUĞUNA GENEL BİR BAKIŞ

Görüntünün MPEG-2 yöntemi ile sıkıştırılarak dijital hale getirilmesi, Dijital TV sisteminin temelini oluşturur. Dijital TV yayıncılığı; altyapının uygunluğu, basitliği ve yüksek kapasitesi nedeniyle ilk olarak uydular üzerinden başlatılmıştır. Bu sistemin kullanımı, günümüzde oldukça yaygındır. Head-End (yayın merkezi) alt yapısında yapılması gereken uyarlamalar ve bunun getirdiği maliyetler nedeni ile Kablo TV şebekelerindeki uygulamalar daha sonraları başlatılmıştır. Bilgisayar endüstrisindeki gelişmelere paralel olarak söz konusu sistemler pratik kullanılabilir duruma gelmiş ve standartların oluşmasıyla birlikte yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Dijital sistemlerin yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri de, mevcut frekans bandından iletilebilecek kanal sayısının artmasıdır. Yayın merkezinde dijital hale getirilen görüntünün, abone tarafından alınıp izlenebilmesi için STB'ye (Set top Box) ihtiyaç vardır. Bu cihazlar aboneye Aktif Kablo TV tarafından sağlanacaktır. Dijital yayında izleyiciye görüntünün yanında, görüntü içeriği ile ilgili çok sayıda bilgi sunulabilmektedir.⁷⁴

⁷² Onur, *a.g.e.*, s. 91.

⁷³ Nilgün Tural, *Küreselleşme İletişim Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, (2005).

⁷⁴ Tural, *a.g.e.*, s. 119.

Daha önceleri ayrı kulvarlarda gelişmelerini sürdüren bilgisayar ile televizyon 1990'lı yıllarla birlikte aynı potada buluşmuş ve gelişmelerini kol kola birlikte yürütmüşlerdir. Televizyon alanındaki gelişmeler dijital farklılık arz etmiştir. Televizyon da artık bu tarihten sonra bilgisayarın dilini kullanmaya başlamıştır. Dijital dünyanın ortak diline “0 ve 1”lerin dünyası da denilebilir. Televizyon veya bilgisayar dilinin de aslında mors alfabe sisteminden esinlendiği söylenebilir. Nasıl ki mors alfabesindeki şifrelemede çizgi ve nokta kullanılmışsa bilgisayar - televizyon dilinde de benzer şekilde “0 ve 1” kullanılmıştır. Bu sıfır ve birlerin her birine bit denilmektedir. Bir başka deyişle bilgisayar ve televizyon dünyasının atomu bit'tir. Birden fazla bit ise bir araya gelerek Byte'i oluşturur.⁷⁵

Yine farklı bir deyişle bilgisayar ve televizyon dünyasının molekülleri ise Byte'lerdir. Örneğin A harfinin bilgisayar-televizyon dilindeki karşılığı 8 adet bit(0 ve1)tir. Bilgisayar dünyasındaki gelişmelerin televizyon dünyasıyla ortak bir zeminde buluşmasının hemen ardından, sektöre yatırımlar da artmıştır. Örneğin günümüzde bilgisayar dünyasının en büyük patronu Bill Gates, büyük televizyon kuruluşlarından hisseler almaya başlamıştır. Sistemin temelinde her grafik ve görüntünün, küçük noktacıklara bölünmesi yatmaktadır. Görüntünün veya grafiğin en küçük birimine ise Pixel denilmektedir. Pixelin dijital dünyadaki karşılığı Byte ile temsil edildiği düşünüldüğünde, bir TV görüntüsünde yatayda 720 dikeyde 576 noktacık bulunduğundan, bir görüntü karesinde 414.720 noktacık bulunmaktadır. Bir saniyede 25 görüntü olduğuna göre bir saniyede 10.368.000 noktacık yer almaktadır. Bilgisayar teknolojisi hızla gelişmektedir. 1990 yılında 20 milyon işlem yapabilen bir işlemcinin yerine 1999 yılında 600 milyon işlem yapabilen mikro işlemciler üretilmiştir. Gelişmelerle birlikte maliyetler de zamanla düşmektedir.⁷⁶ Dijital teknolojinin iletişim alanına girmesi öncelikle ses iletiminde başlamıştır. Daha önceleri ülkeler ve kıtalararası kullanılan bakır kablolar veya fiber optik kablolar üzerindeki ses iletimi işlemleri şimdi artık uydular üzerinde ve dijital olarak gerçekleştirilmektedir. Dijital görüntü ve ses ise radyo ve televizyonların hem yapım hem de yayın birimlerinde 1990'lı yılların başından bu yana kullanılmaktadır. Dijital iletişim teknolojisiyle birlikte iletişim sektörünü aşağıdaki yenilikleri getirmiştir. Daha kaliteli ses ve görüntü, uydu üzerinden ve kablo sisteminde daha fazla kapasite

⁷⁵ Tatal, *a.g.e.*, s. 120.

⁷⁶ Ahmet Durmaz, *Dijital Televizyonun Temelleri*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir, s. 75, (1999).

kullanma imkânı (Ör. bir analog TV kanalının yayın yaptığı kapasiteden dijital sistemle en az 4 kanal yayın yapabilmektedir.) ortaya çıkmıştır.

-Dijital teknolojisinde kayıtlarda meydana gelen ses sorunu ve görüntü kaybı ortadan kalkmaktadır.

-Dijital yayıncılıkta dijital kodlu ses ve görüntüler internet standartlarına da uyumludur.

-İstenmesi durumunda dijital yayıncılıkta iki ayrı dilde film ya da 4, 5 kanal müzik yayını yapılabilmektedir. İsteyene istediği programı seçme şansı tanınmaktadır. Farklı ekran çerçeve oranları imkânı sunulmaktadır.(4:3 veya 16:9). Özetle dijital yayıncılıkla televizyon "Aptal kutu" olmaktan çıkmış çok yönlü ve aktif bir iletişim aracı haline gelmiştir. Dijital yayın standartları üzerine 30'un üzerinde ülke çalışmaktadır. 1977'de DVB standartlı alıcı ve verici sistemleri üretilerek, kullanıcının hizmetine sunulmuştur.⁷⁷

EBU(Avrupa Yayıncılığı Birliği) ve İTU(Uluslararası yayın birliği) başta olmak üzere onlarca komite DVB standardına geleceğin sistemi olarak gördüklerini kabul etmiştir. 25 resim karesinin bir saniye içerisinde ekranda geçişiyle elde edilen görüntü sürekliliği televizyon yayıncılığının ana temasını oluşturmaktadır. Son çeyrek asırda televizyon teknolojisinde meydana gelen hızlı gelişme dikkatlerin yeniden bu sektörde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Televizyon yayıncılığının yarım asrı bulan yer hâkimiyeti günümüzde uzaya taşınmıştır. İletişimin uydular üzerinden sağlanmasıyla birlikte uzayda yarışa giren gelişmiş ülkeler, sinyaller vasıtasıyla bütün dünyayı kültür hegemonyalarına alma mücadelesi vermektedirler.

Uydu ile iletişim alanındaki ilk deneme 12 Ağustos 1958'de uzaya fırlatılan ECO-1 uydusuyla başlar. Türkiye ise 1994'te TÜRKSAT IB uydusuyla yarışa katılmış ve uzayda uydusu bulunan 16. ülke olmuştur. Haberleşme uydusu, yeryüzünde bulunan bir vericiden elektromanyetik dalga işaretlerini alan ve bu işaretlerin taşıyıcı frekanslarını değiştirip, kuvvetlendirerek tekrar yeryüzündeki alıcıya ileten uzay aracıdır. Haberleşme uyduları elektromanyetik dalga işaretlerini kuvvetlendirip, tekrar yeryüzüne gönderdiği için bunlara aktarıcı da denilebilir. Yeryüzündeki bir verici ile bir uydu arasındaki işaretlerin iletiminde, uydunun yer

⁷⁷ Durmaz, *a.g.e.*, s.126.

yüzeyine veriş yapmasında, yayın oranı yeryüzünün üçte birini kapsamaktadır. Uydu yayınıyla birlikte haberleşmede büyük kolaylıklar sağlanmış, televizyonun ses ve görüntü kalitesi artmıştır.⁷⁸ Daha önce yer linkleri (Down linkler) vasıtasıyla, tepeden tepeye ulaştırılan görüntülerin vericilerden antenlerimize ulaşmasıyla sağlanabilen televizyon yayıncılığı, son yıllarda iki ayrı şekilde yapılabilmektedir. Dolaylı yoldan uydu yayını: Uydulardan vericilere ulaştırılan görüntü vericilerden uzay boşluğuna bırakılmakta ve kişilere çatı üstü normal antenlerle yayını izleme imkânı vermektedir. Doğrudan uydu yayını uydu ile izleyici arasında herhangi bir aracı (verici-aktarıcı-röle) bulunmaksızın küçük çanak antenlerle görüntünün izlenebilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun dışında dijital platformlarla veya kablolu yayında da yayınlar izlenebilmektedir. Her iki sistemde de görüntü uydular üzerinden sağlanmaktadır. Dijital platformlarda izleyicinin görüntüyü alabilmesi için şifre çözücü aracı cihazlar kullanması gerekmektedir. Kablolu yayında ise yine uydulardan alınan görüntünün paket halinde fiber optik kablolar vasıtasıyla aboneye ulaştırılması sağlanmaktadır. Öte yandan günümüzde ADSL tekniği kullanılarak yayın telefon hatları üzerinden de yapılabilmektedir. Ancak henüz yaygın değildir.⁷⁹

Televizyon teknolojisinin geldiği son noktada uyduların dışında hiç şüphesiz yayın tekniklerindeki gelişmeler de önem arz etmektedir. 40 yıl öncesinin yayın tekniklerinin kullanıldığı günümüz televizyon yayıncılığı Japonların geliştirdiği yüksek çözünümlü televizyonla boyut değiştirdi (HDTV-High Definition Television) bu gelişme Türkiye’de ve Batı’da geçerli olan PAL ve SECAM sistemine karşı büyük üstünlük sağladı.⁸⁰ Ekrandaki satır sayısı PAL’de 625 SECAM’da 819 iken HDTV ile 1125’e yükseldi. Daha kaliteli bir yayın anlamına gelen Japonların bu buluşuna Amerika Birleşik Devletleri B-MAK denilen yeni bir sistemle karşılık verdi. Bu gelişmeler daha sonra Avrupa’yı da harekete geçirdi. Onlar ise Doc MAC-PACQUETS ismini verdikleri bir sistem üzerinde anlaştılar.⁸¹ Multiplex Analog Component (mac) ile HDTV’nin nasıl ortak bir potada birleştirileceği üzerindeki çalışmalar sürerken, özünde HDTV standart olan bu yeni sistemin bütün dünyada uygulanabilmesi beraberinde büyük kargaşayı gündeme getirmektedir. Yeni standardın geçerli olabilmesi için uydu sistemi, videolar, kameralar ve kablolu

⁷⁸ Aziz, *a.g.e.*, s. 109.

⁷⁹ Aziz, *a.g.e.*, s.99.

⁸⁰ Burak Dağdeviren, “Broadcasterinfo, HDTV Anlıyor muyuz?”. İstanbul, sayı.9, s. 56. (2005).

⁸¹ Dağdeviren, *a.g.e.*, s. 57.

televizyon şebekelerinin sisteme uydurulması gerekmektedir. Günümüzde dünyada yaklaşık 600 milyon HDTV televizyon setinin olduğu biliniyor. “HDTV kısaca HD “ yavaş yavaş Avrupa’da arka kapıdan girmeyi başardı. Türkiye’de de ilgi her geçen yıl artmakta. Özellikle film ve reklam sektörünün HD kullanmaya başlayacağı zamana yakınlaşıyoruz. HDTV’nin henüz günlük hayatımıza tam anlamıyla girmediği şu günlerde HDTV’den de daha kaliteli bir görüntü standardı getiren ULTRA-HDTV gündeme gelmiştir. Anlaşılan HDTV ile birlikte daha kaliteli bir yayın için, teknolojik üretim devam edecek.⁸²

Televizyonun tarihçesi ve dayandığı teknolojik yapı yukarıda özetle anlatıldı. Televizyon yayıncılığının sistematik uygulaması ise televizyon istasyonlarında yapılmaktadır. Bir televizyon kanalında mevcut idari yapılanmanın ötesinde teknik yapılanma ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde olmaktadır.⁸³

Görüntü kaynakları: Televizyonda görüntü ve ses kameralar vasıtasıyla kayıt altına alınmaktadır. Kameralar televizyon gerçeğinin olmazsa olmazdır. Sinema döneminin motorlu film kameralarından, ENG kameralara kadar geçen sürede kameraların teknolojisinde ciddi gelişmeler olmuştur. Günümüzde artık sıkça dijital kameralar kullanılmaktadır. Kameralarda kaset kullanımı ise belki de son yıllarını yaşamaktadır. Son yıllarda kameralarda kaset kayıt sistemi ortadan kalkacak gibi görünmektedir. Yeni ürün kameralarda kameranın kendi hafızasına kaydedilen görüntünün, kurgunun yapılacağı bilgisayarlarla kaydı da daha kolay olmaktadır.⁸⁴

Görüntü okuma Cihazları: Bunlara video VTR,VCR veya bilgisayar teknolojisiyle birlikte VCD veya DVD’de denilebilir. Kameralarla kayıt altına alınan görüntüler kurgulandıktan sonra bu cihazlarla okunarak yayına verilmektedir. Yine gelişen teknolojiyle birlikte yayın odalarına konulan güçlü bilgisayarlardan da yayın yapılabilmektedir. Kurgu bilgisayarlarından direkt olarak otomasyonla yayın odalarında bulunan yayın havuzuna (bilgisayarlı ortam) aktarılan yayınlar yayın akışındaki sıraya göre yayına verilmektedir. Dolayısıyla bilgisayarlar da günümüz televizyonculuğunun birer görüntü okuma cihazıdır.⁸⁵

⁸² Dağdeviren, *a.g.e.*, s. 59.

⁸³ Dağdeviren, *a.g.e.*, s.115.

⁸⁴ Gökçe Gürol, *Televizyon Program Yapımcılığı ve Yönetmenliği*, DER Yayınları, s. 111, (1997).

⁸⁵ Gürol, *a.g.e.*, s.116.

Kurgu setleri: Ham görüntülerin montajının yapıldığı ünitelerdir. Görüntü okuma cihazları efekt cihazları, ses mikserleri, görüntü mikserleri, edit cihazlarından oluşan bu üniteler son yıllarda yerini bilgisayarlı kurgu setlerine bırakmıştır. Artık çekilen görüntüler bilgisayarlara kaydedilmekte ve kurgular tek bir bilgisayar üzerinden yapılabilmektedir. Yine yukarıda da belirtildiği gibi, kurgu setlerinde yayına hazır hale getirilen programlar, yayın havuzuna gönderilerek yayına verilmektedir.⁸⁶

Stüdyolar: Televizyon istasyonlarındaki her türlü görüntü çekme işlemi stüdyolarda gerçekleştirilmektedir. Stüdyolarda, ışık kaynakları, kameralar dekorlar, ses kaynakları (mikrofon) ve diğer aksesuarlar bulunmaktadır.

Rejiler - stüdyo kontrol odaları: Yapılan çekimler, rejide yönetilmekte ve kayıt altına alınmaktadır. Rejilerde çok sayıda teknik cihaz bulunmaktadır. Bunlardan önemlileri görüntü kayıt cihazları, ses mikserleri, görüntü mikserleri, efekt cihazları, bilgisayarlar, monitörler, interkam sistemleri, ışık kontrol cihazları, matriks karakter jeneratörleri, logo jeneratörü, kamera kontrol cihazlarıdır.⁸⁷

Yayın devamlılık stüdyosu: Bütün stüdyolardan veya naklen veriliyorsa naklen yayın araçlarından gelen görüntülerin son kontrollerinin yapıldığı ve yayına verildiği stüdyodur. Rejilerde bulunan cihazların bir bölümü burada da bulunur. Görüntü buradan link veya uplinke gönderilerek uyduya veya vericiye ulaştırılır.⁸⁸

Ölçü bakım - Teknik oda: Her türlü yayın ölçme işlemiyle birlikte cihaz bakım ve tamir işlerinin yapıldığı mekân olup burada mühendis, teknisyen gibi teknik personel çalıştırılır.

Linkler: Görüntüyü uzak noktalara ulaştırmayı sağlayan cihazlardır. Yerden yere yayın aktarma işlevini gören linkler ise “up linkler” olarak tanımlanmaktadır.

Vericiler: Görüntü ve sesi modüle ederek elektromanyetik dalgaya çeviren ve alıcılar tarafından algılanmak üzere hava boşluğuna bırakan teknik sistem bütünüdür. Yönetmelik gereği bir televizyon kuruluşunda;

⁸⁶ Alper Metin, *Broadcasterinfo, Mobil TV'ye Giden Yol: Bont RF*, Ajans Adland Yayınları, İstanbul, s. 114, (2006).

⁸⁷ Metin, *a.g.e.*, s. 118.

⁸⁸ Metin, *a.g.e.*, s. 117.

- Yayın Devamlılık stüdyosu ve kontrol odası
- Yapım ve yayın stüdyosu ve kontrol odası
- Ana kontrol ve Merkezi Teçhizat odası veya bölümü.
- Ölçü bakım odası.
- Giyinme, makyaj odaları ve diğer destek birimleri.
- Elektronik Haber Toplama Donanımı.
- Naklen Yayın donanımı

bulunması gerekmektedir.⁸⁹

Görsel ve işitsel medya kavramının içine son yıllarda gelişen internet dünyasını da eklemek gerekecektir. Elektronik medya adı verilen internet hem dev bir bilgi hazinesi hem de hızlı bir haberleşme aracıdır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak gelişen internet teknolojisi üzerinde bugün görüntü ve ses nakli yapılabilmektedir. Dijital teknolojinin hizmet vermeye başladığı tarihten bu yana kol kola giren bilişim teknolojisiyle iletişim teknolojisi aynı bedende buluşmuş ve birbirlerinin ayrılmaz birer parçası haline gelmiştir.

Yayına çıkma konusunda birçok sorun mevcuttur. Bir taraftan RTÜK'ün kuruluşuyla birlikte 1995'te başvuru yapan kanalların yayın yapmasına izin verilirken, diğer taraftan birçok kanal kanuni hiçbir dayanağı olmadan yayına başlamıştır. Bunlardan bir kısmı ise kendilerine verilen yayın izni sınırlarının dışına taşmışlardır. Örneğin İstanbul ve Ankara'da yayın hakları bulunmayan birçok kanal kanuni hiçbir dayanağı olmadan yayına başlamıştır. Bunlardan bir kısmı hiçbir yayın hakkı bulunmadığı halde yayın yaparken, diğer bir kısmı ise kendilerine verilen yayın izni sınırlarının dışına taşmışlardır.⁹⁰

Türkiye'de kablolu yayıncılığa ciddi bir önem verilmemiştir. Kablolu yayıncılığın ihale edildiği kuruluş ile yaşanan sorunlar bu yayıncılık turunun Türkiye'de yaygınlaşmasını engellemiştir. Kanaatimize göre Türkiye'de çatı üstü anten ve verici kirliliğine kablolu yayıncılık ile son verilebilirdi. Yine aynı şekilde kablolu yayıncı daha kaliteli bir yayın ulaştırmak mümkündü. Ancak bu fırsat kaçırılmıştır. RTÜK 2006 yılı içerisinde İstanbul ve Ankara'da pilot bölge olarak

⁸⁹ Metin, *a.g.e.*, s. 120.

⁹⁰ Erkan Can, - TRT Vericiler Dairesi Başkanı –RTÜK “Sayısal Yayıncılık” Paneli Sunumu 06 Mayıs, (2006).

deneme karasal sayısal yayıncılık başlatılmıştır. Bu fevkalade gecikilmiş bir uygulamadır.⁹¹

RTÜK 2014 yılına kadar bütün Türkiye’de karasal sayısal yayıncılığa geçişi ön görmektedir. 3 Şubat 2006 tarihinde Ankara’da UHF 23 kanalından karasal sayısal yayıncılığın geçilecektir. Karasal sayısal yayıncılık, sıkıştırılmış daha kaliteli bir yayıncılık anlamına gelmektedir. Karasal sayısal yayıncılığa geçişle birlikte frekans kargaşası sona erdirilecektir. Bu konuda takip edilmesi gereken iki yol bulunmaktaydı. Bunlardan biri sayısal karasal yayıncılık diğeri ise sayısal uydu yayıncılığıydı. Sayısal uydudan yayın zaten devam etmektedir. Ancak, sayısal uydu yayıncılığının tek dezavantajı çatı ve balkonlardaki çanak kirliliğidir. Bir diğeri sorun ise uydu çanaklarıyla kontrol dışı binlerce kanalın da izlenebilir olmasıdır. Bu kanalların büyük kısmı ise dış ülkelerden yayın yapan kanallardır. Avrupa Birliği’nin sistem olarak karasal sayısal yayıncılığı tercih etmesinin ardından İngiltere 2012’de, Almanya 2010’da, Hollanda 2007’de, Fransa 2010 yılında karasal analog yayına son vereceklerini beyan etmişlerdir. Türkiye’de ise bu süre 2014 olarak belirlenmiştir.⁹²

Türkiye’de ve Azerbaycan’da sayısal karasal yayıncılığın başlatılmasının ardından yüksek sesli tartışmalar yaşanmıştır. Uydu yayının daha cazip olacağını iddia edenler, yapılan bütün çalışmaların boşa gideceğini savunmaktadırlar. TRT tarafından yapılan bir araştırmada Türkiye’de sayısal yayıncılığa geçiş bedelinin 11.2 milyar Euro civarından olacağı hesaplanmıştır. Ancak bu miktarın daha fazla olacağını savunanlar da mevcuttur. Sayısal karasal yayıncılığın daha farklı avantajları da mevcuttur. Sayısal karasal yayıncılıkla birlikte bir kanaldan en az 4 ayrı televizyon kanalının yayın yapması mümkün olacaktır. Bu rakam 6’ya kadar da yükseltilebilir. Yani bu sisteme geçişle birlikte, mevcut kanalların en az dört katı kadar televizyon kanalı günlük hayatımıza girebilecektir.

Sayısal karasal yayıncılığın bir artışı ise daha kaliteli bir yayıncılığa geçilecek olmasıdır. Bu sistemle birlikte göz ve kulak sağlığına daha duyarlı bir yayıncılık da başlayacaktır. Analog teknolojide mümkün olmayan hareket halinde alış, karasal sayısal yayın teknolojisi ile mümkün hale gelecek ve televizyon yayınlarının mobil

⁹¹ Can, a.g.e., s. 122.

⁹² Ayşe Sayın, *Özel TV Adım*, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 8 Şubat, (1990).

alışı sağlanacaktır. Bu gelişmeyle dijital karasal televizyonun (DTT) servislerinin yayılması, yeni bir aşamaya giriyor.⁹³

Odak noktası "Analogdan sonra yaşam" ve yeni fırsatlara doğru kaymaya başladı. Bu nedenle, Asyalı yayıncılar için en önemli konulardan biri mevcut çok kanallı yayın sistemlerinin, mobil televizyon gibi yeni hizmetleri dâhil edebilme kapasitesidir. Sayısal karasal yayıncılarınla birlikte yayınlar cep telefonlarından izlenebilecektir. Yine bu sisteme geçişle birlikte düşük güçlü vericilerle yayın yapılabilecektir. Bunlar gelecekte yayın dünyamıza büyük artılar getirecektir.⁹⁴

3. 3. TÜRK TELEVİZYONCULUĞUNDA YÖNETMENİN ROLÜ VE İŞ BÖLÜMÜ

Türk Televizyonculuğunda yönetmen bir televizyon ya da video yapımını görsel, işitsel ve estetik bir bütün olarak var eder. Çekimlere öncülük ve başkanlık eder ve süpervizörlük yapar, senaryoda ya da yazılı metinde bulunan, olacak olanın olmasını, iyi görünmesini, sesinin de iyi gelmesini ve başarılı olmasını sağlar. Çekimdeki her şeyden sonuçta yönetmen sorumludur, karar verir ve uygular.⁹⁵

Televizyonculukta yapım yönetmeni bütün yapımın idari ve finansal sorumlusudur. Bütün ekibin ve yapımın denetçisi ve gözlemcisidir. Yapım yönetmeni her şeyi izler ve işin de detaylı raporunu alır. Orijinal fikirle ortaya çıkmış olabilir ya da büyük olasılıkla finansal çözümle ortaya çıkmıştır. Yapım şirketinin yönetici müdürü ya da birkaç yapımcı tarafından birlikte yapılan bir dizi programının editörü olabilir. Bu her şeyi düzenleyen, ayarlayan ve organize eden bir kişi için geniş kapsamlı bir unvandır. Uygulayıcı yapımcıya karşı sorumludur, ama yönetmenle yakın bir ilişki içinde çalışır. Bütün lojistik, seyahat, konaklama, beslenme ve su bulundurmaktan sorumludur. Serbest çalışan teknisyenleri, ekipmanı ve teknik imkânları kiralar, ücret oranlarının ve koşulların görüşmesini yapar. Uygulayıcı yapımcı adına bütçeyi hazırlamak ve gözlemlemekten sorumlu olabilir, yönetmen için ilk dış mekân araştırmalarını yapabilir. İyi bir yapım yönetmeni sürekli olarak ilerisini düşünür ve yapımcının ve yönetmenin neye ihtiyaç duyabileceğini tahmin etmeye çalışır ve çekim için (kamera önünde veya arkasında)

⁹³ Sayın, *a.g.e.* s. 125.

⁹⁴ Ekrem Dumanlı, *Zaman Gazetesi*, Politika Sayfası, 6 Aralık, (1997).

⁹⁵ Colin Hart, *Televizyon Program Yapımcılığı*, Es Yayınları, s. 32, (2007).

istenilen her şeyi zamanında ve yerinde sağlamakla yükümlüdür. Kimi kurum ve yapımlarda genellikle uygulayıcı yapımcı, yapım yönetmeninin yerini alır, kapsamlı işlerde ve büyük yapımlarda yapım yönetmenine kesinlikle ihtiyaç vardır. Yapım yönetmeni yapım şirketine veya yönetim kuruluna karşı sorumludur.⁹⁶

Yönetmen bir programın (yapımın) her şeyidir. Yapımın estetik ve teknik yaratıcılık yanından sorumludur, bütün çekimi ve kurguyu olması gerektiği gibi yönetir, senaryoda yazılı yapılması gerekenin yapılmasını, çok iyi görünmesini ve başarılı olmasını sağlar. Yapımcıya ya da yapım şirketine karşı sorumludur, ama iyi bir seçim yapmış olan akıllı bir yapımcı her şeyi yönetene bırakır. Yönetmenin hangi ölçüde bir yapımın yaratıcı ve yazarı olduğu sonsuz bir tartışma konusudur. Bu büyük ölçüde yapımın orijinal olarak nasıl düşünüldüğüne ve yönetmenin yapıma hangi aşamada katıldığına bağlı olacaktır. Programın ya da yapımın başarısı başarısızlığı yönetmenden sorulur. Televizyonda yönetmen; görsel düşünme ve hikâye anlatma becerisini, bir senaryo doğrultusunda tasarımcı ve uygulayıcı ekibi, oyuncularını yönlendirerek yapımcının beklentilerine uygun olarak üreten ve ürüne dönüşüm sürecinden sorumlu yaratıcı bakış açısına sahip sanatçı kişidir. Televizyonda program yönetmeni programın teknik ekibini ve sanat grubunu oluşturan ve tüm ekibini idare eden; programa ait teknik ve sanatsal ihtiyaçları karşılayarak, her türlü hazırlık aşamasını yürüten; program yapımcısı tarafından öngörülen akış ve plan dâhilinde program çekimi ve sonrasına ait tüm süreçlerin tasarımı, planlaması ve uygulamasını ve gerekli durumlarda canlı yayın sürecini yöneten; programın diğer yayın ortamlarından yayını için, içeriğinden, kurgusu ve çekimine kadar gerekli yenileme çalışmalarını yapan nitelikli kişidir.⁹⁷

Televizyonda Yardımcı Yönetmen, yönetmenin sağ koludur. Sürekli yönetmenle çalışır. Yönetmenin görevlendirilmesi ile stüdyo dışındaki mekânlarda yapılan çekimlerde yönetmenin yerine geçer. Görevi çeşitlilik göstermektedir ve dış mekânların seçilmesini, çekime hazırlanmasını, kostüm ve aksesuar seçimini ve kastingi de içerebilir. Kalabalık sahnelerde de figüranları yönetebilir. Kurgu ve seslendirmeye de katılır. Yapım yönetmeniyle sürekli birlikte çalışır. Yardımcı Yönetmen işin uygulamasında asistanlık yapar. Yapım Yönetmeni ile set ve stüdyo arasındaki bütün programı uygular, çekim notlarını tutar. Setteki en yetkili ikinci

⁹⁶ Hart, *a.g.e.*, s. 32.

⁹⁷ Hart, *a.g.e.*, s. 34.

kişidir. Uygulama Yapımcısının onayını alarak geliştirdiği İş Programını (Schedule) sette uygulamaktır. İş programında olan sahneler o gün bitmezse veya kötü çekilirse, çekim senaryosundaki gibi değilse, başta Yapım Yöneticisi olmak üzere, Uygulama Yapımcısına, Yapımcıya ve Denetçi Yapımcıya karşı tek sorumlu odur. Çekim sırasında hiç kimsenin yönetmenden hesap sorma hakkı yoktur. Bu sebeple Birinci Yönetmen Yardımcısı setin tek hâkimidir. Yönetmen Yardımcısı çekim öncesi (Pre-Production) devresinin ortasında işe başlar ve çekim devresi sonunda işi biter. Bu görevi üstlenenlerin kariyerinde bir sonraki basamak genellikle yönetmenlik değildir. Daha çok planlama, organizasyon ve idari yönetim becerisine dayalı olan Yapım Yöneticisi (Production Manager) veya Uygulayıcı Yapımcısı (Line Producer) meslekleri olmaktadır.⁹⁸

İkinci Yönetmen Yardımcısı çekim öncesi devresinde ilk işe başlayanlardandır. Birinci Yönetmen Yardımcısının sağ koludur. Onun emir ve talimatlarının gerçekleştirilmesini sağlar. Eğer Kast Direktörü varsa İkinci Yönetmen Yardımcısı ile çalışır. Yıldızlar dışında, figüranlar da dâhil tüm oyuncuların bulunmasını denetler. Oyuncuların kostümlerinin tamamlanması, aksesuar, varsa makyaj tasarımlarının yapılmasını takip eder ve iş programı doğrultusunda verilen tarihlerde tamamlanmasını sağlar. Mekânların bulunmasını da denetleyendir. Çekim devresinde de hiç sete çıkmaz ve set arkasında tüm oyuncuların ve figüranların zamanında hazır olmasını ve istenilen anda sete çıkmasını sağlayacak planlamayı ve uygulamayı gerçekleştirir. Çağrı listesi (Call Sheet) ve tüm diğer raporları her gün hazırlamak da görevidir.⁹⁹ Üçüncü Yönetmen Yardımcısı Set veya idari işlerde Birinci ve İkinci Yönetmen Yardımcılarına destek ve yardımcı olur. Prodüksiyon ve setteki yönetim ekibi (reji ekibi) arasındaki iş ilişkisini kurar.¹⁰⁰

Sanat Yönetmeni stüdyo çekimlerinde, dekor kullanılan bütün çekimlerde, müzik videolarında, tanıtım ve reklam filmlerinde daha sonra yönetmen tarafından gerçekleştirilecek olan konsept ve görsel fikirlerle ortaya çıkar. Bunları uygular, sanat estetik ve renk bilgisi ile donanmış olmalıdır. Dekor, giysi ve aksesuarları tasarlar ve sorumlu olarak uygulatır.¹⁰¹

⁹⁸ Hart, *a.g.e.*, s. 33.

⁹⁹ Hart, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁰⁰ Hart, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁰¹ Hart, *a.g.e.*, s. 35.

Azerbaycan'da ve Türkiye'de olduğu gibi televizyon yönetmeni Senaristle yakın bir şekilde çalışabilirler. Senarist herhangi bir fikirden, edebi bir metinden, bir hikâyeden ya da edebi olmayan bir metinden konuyu görselleştirerek hazırlar, tretmanı yazar, programın yapısını oluşturur, görsel içeriği önerir, diyalogu ve yorumu yazar. Genellikle yapımcıya ve yönetmene bilgi verir ve ona karşı sorumludur. Reklam filmlerinde ise senarist bir reklam şirketinde tüm-gün çalışan ve müşteri tarafından bilgilendirilen bir metin yazarı da olabilir. Yine reklam şirketinde tüm gün çalışan ve reklam kampanyalarının temel yaratıcılarından biri olan yaratıcı yönetmen ile birlikte ikisi ayrıntılı bir konsept oluşturarak bu konsepte uygun bir senaryoyu reklam filmini yapacak olan yapım şirketine iletacaktır.

Televizyon Yönetmeni sürekli Yapım Yönetmeni ve Yönetmen Yardımcısıyla birlikte çalışır. Yapım Yardımcısı çekim senaryosunun güncellenmesini ve senaryoya uyulmasını sağlar. Genellikle çekimin devamlılığında sorumludur ve çekimlerin birbirlerine uyum içinde olmasını sağlar. Bütün çekimleri sıralar ve senaryoya göre işaretler. Sekreterliğe ilişkin işlevleri de yerine getirebilir ve yapım yönetmeninin görevlerini üstlenebilir.¹⁰²

Azerbaycan'da da Türkiye televizyonculuğundaki gibi Yönetmenler, Görüntü Yönetmeniyle birlikte çalışır. Görüntü Yönetmeni; deneyimli, üstün, teknik ve estetik bilgiyle donanımlı bir kameramandır. Kamera operatörünün ve ışıklandırma teknisyenlerinin çalışmalarını yönetir ve onları koordine ederek yönetmenin istenilen görsel efektleri başarmasına yardımcı olur. Görüntüyü düzenler. Hem ışıkçılara hem de kameramana yön verir. Görüntü yönetmeni, yönetmenin tercihleri doğrultusunda senaryoyu görüntü diline dönüştürerek anlatılması ve yorumu için film ve videoda kayıt altına alınmasını sağlayan yaratıcı rollerden birini üstlenmiş kişidir. Yönetmenin film için hedeflediği vizyonunu gerçekleştirmek üzere Yapım Tasarımcısı (veya Sanat Yönetmeni) ile işbirliği içinde görev yaparak filme ait ve özel olan görsel imzasını oluşturur. Kamera, kamera açıları ve hareketleri, objektif kullanımı, ışık ve renk konusundaki teknik ve estetik birikimi ürüne katma aşamasında ekipmanların alanlarında uzman ekip tarafından tanımlanan teknik standartlara uygun kullanım sürecini yönetir. Film ekibindeki tüm teknik departmanın başındadır. Görüntü yönetmeni, yönetmenin tercihleri doğrultusunda

¹⁰² Hart, *a.g.e.*, s. 36.

senaryoyu görüntü diline dönüştürerek anlatılması ve yorumu için film ve videoda kayıt altına alınmasını sağlayan yaratıcı rollerden birini üstlenmiş kişidir. Azerbaycan ve Türk televizyonculuğunda Yayın yönetmeni tüm yayınların ve teknik personelin yönetilmesinde sorumludur. Ana görevi yayınların televizyonda sorunsuz bir biçimde gerçekleştirilmesidir.

Türkiye'deki televizyon kanallarında dönem dönem yarışma programları, müzik eğlence programları, skeçlerin yer aldığı komedi dizileri ön plana çıkmıştır. TRT Bogaziçi stüdyolarının yönetmeni Murat Kaya ile görüştüğümüzde bize “Yönetmenlerin günümüzde evlilik programları, yemek-dans yarışmaları, Survivor, Wipe-Out, Fear Factor gibi dünyada popüler olan yabancı formatlı yarışmalar, yerli diziler, tartışma programları ve futbol maçlarının yüksek reyting almakta olduğunu” söyledi. Yine Türkiye'de televizyon kanalları yüksek reyting aldığı için, birçok kez aynı filmi ve dizi tekrarlarını yayınlamaktadır.

Azerbaycan'da televizyon yönetmeni Oktay Babazade'nin kendi kitabında söylediği gibi Televizyon kanalları, reyting ve reklam kaygısıyla daha çok iş yapan ve en fazla talep gören programlara yönelmektedirler. Program seçiminde bir bakıma popülerlik önem kazanmaktadır. İzleyicileri bilgilendirmek ve eğitmek işlevi giderek önemini yitirmiştir. Günlük olaylar ile ilgili insanları bilgilendirmek adına, ciddi bir biçimde sunulan haber programları bile özel kanalların çoğalmasıyla birlikte magazinleşmektedir. Özel televizyon kanallarında haberlerin veriliş biçimlerinde farklılıklar gözlenmektedir. Daha çok sansasyonel habercilik anlayışı ile yayın yapan özel kanallar giderek daha fazla reklam geliri elde etmek amacını gütmektedirler.¹⁰³

¹⁰³ Oktay Babazade, *Ekranda Tesvir ve Ses*, s. 18-30, (2009).

SONUÇ

Televizyon günümüzün en iyi kitle iletişim aracıdır. Televizyondan önceye baktığımızda ise en yaygın iletişim aracının, Guglielmo Marconi'nin dünyamıza kazandırdığı radyo olduğunu görmekteyiz. En yaygın iletişim aracının radyo olması sebebiyle konuşan kişinin yalnızca sesini duyuyorduk. Öbür yandan televizyonun ise görüntüsel niteliği dolayısıyla daha karışık bir tekniğe sahip oluşu, televizyonun radyoya göre daha yavaş gelişim göstermesine neden olmuştur. Televizyonun bulunuşuna, gerek yayın olarak ses ve görüntünün aktarılmasına, gerek ise bu bilgileri alacak televizyon alıcılarının yapılmasında emeği geçen kişiler radyoya göre sayıca fazladır. Andrew May, Paul Nipkow, Francis Jenkins, Logie Baird, Philo Farnsworth ve Zworykin emekleri ve çalışmaları nedeniyle televizyon tarihine adlarını yazdırmış başlıca insanlardır. Nipkow'un döner diskinin yıllar boyunca geliştirilmesi, farklı insanlar ile farklı teorilerin test edilmesi ve daha karmaşık olan yöntemlerin bir sonucu olarak, nihayet 1928 yılında Londra'dan verilen bir görüntü New York'tan başarıyla izlendi. 1939 yılına gelindiğinde ise testler bitmişti ve düzenli, programlı televizyon yayınları başlamıştı.

Yayınlarla görüntü verilmesi haberleşmede yeni bir çağın başlamasına neden oldu. Sözlü metinlere görsellik de eşlik ettiği için inandırıcılık arttı, televizyon yöneticileri televizyonun bu özelliğini kullanarak istediği görüntüyü ve istediği düşünceyi oluşturabilme yeteneğine sahip hale geldi. Bunun yanında televizyon, dünya yaşamında birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Kişisel ve toplumsal yaşam televizyonun günlük hayatta bir rutin haline gelmesiyle önemli bir değişime uğramıştır. Günümüzde etkileri net bir şekilde görünen globalleşme (küreselleşme) içerisinde televizyonun ve yönetmenlerin etkisi yadsınamaz. Türkiye, küreselleşmenin hızla artmasına neden olacak televizyonun aktif yayın hayatına 9 Temmuz 1952'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nin stüdyolarında can verdi. Bu yayınların içeriği tiyatro, klasik müzik, Türk Sanat ve Halk Müziği dinletileri, sağlık, çocuk ve diğer kültürel programlardı. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde can bulan bu

televizyon yayınları daha sonra TRT tekeline geçmiştir. Ancak zamanla TRT tekel olma özelliğini kaybetmiştir. Ardından, geçilen bu dönemde, “Çok Seslilik” düşüncesi temel ilke kabul edilmiştir. Birbiri ardına açılan ve hızla yayın hayatına başlayan özel kanallar, televizyonculuk literatürüne “reyting” kavramını sokmuştur. Durmak bilmeden artan bu özel yayınları zamanla denetleme ihtiyacı doğmuştur ve aynı sebepten, devlet tarafından 1993 senesinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmasına karar alınmıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, ulusal ve bölgesel frekans planlamaları yapmak, müracaatta bulunan kuruluşlara tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri içerisinde yayın izni ve yayın lisansı vermek, ayrıca kanal ve frekans tahsisi yapmak ile görevlidir.

Televizyon ve radyo kuruluşlarına verici tesislerinin kurulması, aynı zamanda kuruluşlara bu tesislerin işletilmesi hakkını verme, özel radyo ve televizyonların yayın için yerine getirmeleri gereken ön şart ve standartları belirleme, radyo ve televizyon yayınlarını ve yayın yapan kuruluşların taraf olduğu uluslararası anlaşmaların uygunluğunu denetleme yetkilerine de sahiptir. Bu yetkilere sahip Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun izinleri doğrultusunda dünyaca ünlü yabancı kökenli ve büyük bütçeye sahip medya kuruluşlarının kanalları yerelleştirme amacı ile ülkemiz yayınlarına katılmıştır. Buna örnek olarak 2000 senesi içerisinde CNN Türk kanalı, aynı sene içerisinde CNBC-E kanalı açılmış, bununla birlikte TGRT 98 milyon dolar bedeli ile birlikte Fox TV kanalına dönüştürülmüştür. CNN Türk’ü Türkiye içerisinde yayın hayatına sokan Doğan Yayın Holding, bir diğer küresel etkinlik olarak ünlü eğlence kanalı Cartoon Network’ün de yayını için Turner Broadcasting System ile işbirliği gerçekleştirmiştir. Kanal yönetimi ve kanalların uyması gereken kurallar dışında, yayınlarda yönetmen de çok önemli bir yere sahiptir. Türk televizyonculuğunda yönetmen bir televizyon ya da video (izletim) yapımını, görsel, işitsel ve estetik bir bütün olarak var eder, süpervizörlük yapar. Senaryoda bulunan yapımın başarıyla somut gerçekliğe dökülmesini, izletide söz konusu yapımın sesinin iyi gelmesini sağlar. Çekimdeki her şeyden yönetmenin kendisi sorumludur.

Yönetmen yapımcıya ya da yapım şirketine karşı sorumludur, ama iyi bir seçim yapmış olan akıllı bir yapımcı yapım hakkındaki her şeyi yönetmenin kendisine bırakır. Programın veya yapımın başarısı veya başarısızlığı yönetmenin sorumluluğu altındadır. Film setindeki çalışanların orkestra olduğu varsayımı yapılırsa, orkestra

şefi yönetmenin kendisidir. Her bir notayı, her bir ezgiyi yönetmen ayarlar. Bir televizyon kanalının yönetmen haricinde, mevcut idari yapılanmanın ötesinde teknik yapılanma hakkında kısaca şöyle bir sıralama yapılabilir.

Görüntü kaynakları: Televizyonda görüntü ve ses kameralar vasıtasıyla kayıt altına alınmaktadır. Kameralar televizyon gerçeğinin olmazsa olmazdır. Sinema döneminin motorlu film kameraları zamanla büyük bir değişim ve büyük bir gelişim geçirerek ENG kamera teknolojisine ulaşmıştır. Günümüzde artık dijital kameralar kullanılmaktadır, bu sebeple kaset kayıt sistemi ortadan kalkacak gibi görünmektedir. Bilgisayarla kayıt kaset kayıt tekniğinden çok daha kolay olmaktadır.

Görüntü Okuma Cihazları:

Bunlara video VTR, VCR veya bilgisayar teknolojisiyle birlikte VCD veya DVD de denilebilir. Kameralarla kayıt altına alınan görüntüler kurgulandıktan sonra bu cihazlara okutularak yayına verilmektedir.

Kurgu Setleri: Ham görüntülerin montajlama işlemini geçirdiği ünitelerdir. Görüntü okuma cihazları, efekt cihazları, ses mikserleri, görüntü mikserleri, değiştirme cihazlarından oluşan bu üniteler son yıllarda yerini bilgisayarlı kurgu sistemlerine bırakmıştır.

Stüdyolar: Televizyon istasyonlarındaki her türlü görüntü çekme işlemi stüdyolarda gerçekleştirilmektedir. Stüdyolarda ışık kaynakları, kameralar, dekorlar, ses kaynakları (mikrofon gibi) ve diğer aksesuarlar bulunmaktadır.

Stüdyo Kontrol Odaları: Yapılan çekimler burada kayıt altına alınmaktadır. Bu odada çok sayıda teknik cihaz bulunmaktadır.

Yayın Devamlılık Stüdyosu: Bütün stüdyolardan, eğer naklen veriliyorsa naklen yayın araçlarından gelen görüntülerin son kontrollerinin yapıldığı ve yayına verildiği stüdyodur. Stüdyo Kontrol Odalarında bulunan cihazların bir kısmı ayrıca burada da bulunur.

Bakım – Teknik Oda: Her türlü yayın ölçme işlemiyle birlikte cihaz bakım ve tamir işlerinin yapıldığı mekân olup burada mühendis, teknisyen gibi teknik personeller çalıştırılır.

Bunların dışında linkler adı verilmiş görüntüyü uzak noktalara taşıma amacıyla yapılmış cihazlar da sayılabilir. Ayrıca yönetmelik gereği bir televizyon kuruluşunda:

- Yayın Devamlılık Stüdyosu ve Kontrol Odası
- Yayın ve Yapım Stüdyosu ve Kontrol Odası
- Ana Kontrol ve Merkezi Teçhizat Odası
- Ölçü Bakım Odası
- Giyinme, Makyaj Odaları ve Diğer Destek Birimleri
- Elektronik Haber Toplama Donanımı
- Naklen Yayın Donanımının

bulunması gerekmektedir.

Görsel medya ve işitsel medya kavramlarının içine son zamanlardaki internet dünyasını eklemek de yerinde olacaktır. Görüntü ve ses, internet ortamında rahatça nakledilebilmektedir. Nitekim günümüzde televizyon kanallarını internet sitelerinden de takip edebiliyoruz, izleyemediğimiz yayınları internette takip edebiliyoruz.

Çalışmanın giriş bölümünde “ Televizyon ” teriminin kelime anlamı verilmiş ve televizyonun çalışma prensibi ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca toplum üzerindeki etkisinden kısaca bahsedilmiştir. Bu bilgilerin verilmesinin amacı okuyucunun bu çalışmaya girerken genel-kültür altyapısının varsa bir daha gözden geçirip hatırlanması, eğer yoksa yeterli altyapının kazanılmasıdır. Birinci bölümde ise, başlığından anlaşılacağı üzere dünya televizyonculuğunun kısa tarihi odak noktası olmuştur. Bununla birlikte televizyondan önceki ancak televizyon ile ilişkili teknolojilere, televizyonun oluşumu ve gelişiminde emeği olan öncü karakterlere, ilk televizyon yayınlarına, televizyon konusunda öncülük yapan ülkelere (İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri), renkli yayınlarda ilklere, dünya ülkeleri arası kıyaslamalara ve örneklendirmelere, Almanya’daki öncü gelişmelere, televizyon yayınları ile alakalı öneme sahip birkaç olayın maddelendirilmesine, kıtalarda öncü ülkeler hakkında bilgilere (Almanya – Fransa – Japonya – Brezilya – Meksika gibi), en çok seyredilen programlar hakkında bilgilere, televizyonun dönemlerinin kronolojik sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Her yeni teknolojik gelişme yeni bir kültürel gelişime işarettir. Birinci bölümde verilen bilgiler, küreselleşmeye hız vermiştir ve bu küreselleşmenin bir sonucu olarak kültürel dönüşüme Türkiye de katılmıştır. İkinci bölüme girmeden önce okuyucuya verilen bilgiler, bahsetmiş olduğumuz televizyon adındaki aracın sadece bir kutudan ibaret olmadığına, onun

kompleks ve teknolojik bir yapım ürünü olduğuna dikkat çekmek gayesi taşımaktadır.

İkinci bölümde ise Türkiye’de bu teknolojinin kullanımı hakkında bilgi verilerek başlanmış, ilk yayın, TRT, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, başlangıçta gösterilen yayınların niteliği, uluslararası yardımlaşmalar, askeri harekât dönemindeki yayın anlayışı, Türk televizyonunda yayın ilkeleri, kablolu yayın, çanak anten furyası, Türkiye’de yayın yapan ilk kanallar, yerelleşme amacı güderek Türk yayınına katılan yabancı kökenli büyük kanallar ve halkın yayınlara ilgisi hakkında bilgiler vermeye çalışılmıştır. Bu bilgilerin verilme amacı, günümüzde seksen milyona yaklaşan nüfusu ile ciddi boyutlarda insan barındıran Türkiye topraklarında televizyon yayınlarının nasıl başladığının daha rahat anlaşılması ve yayınların gelişimine ışık tutulmasıdır. Üçüncü bölümde ise, çok seslilik dönemi hakkında bilgiler, büyük medya kuruluşlarının hamleleri, yayınların kontrolü, Türk – Avrupa ilişkileri, Türk – Amerikan ilişkileri, Ortadoğu’da Türk dizilerine duyulan ilgi ve bu ilginin diğer coğrafi kökenleri, reyting kavramı, Doğan Holding, Çalık Holding, Ciner Holding, Çukurova Holding, Doğu Holding gibi kuruluşların sahip olduğu kanallar, reklam gelirleri, Reklamcılar Derneği’nin verileriyle reklam harcamaları, Digiturk, D-smart gibi yayın kuruluşlarının yayınları, dijital televizyon kavramı, Bill Gates gibi teknoloji liderlerinin yatırımları, uydu iletişimi, yüksek kalitedeki HD (High Definition) yayınlar, internet ve yönetmenliğin ideolojisi, yönetmenlerin görevleri hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Okuyucunun günümüze yakın bu bilgilere sahip olması amaçlanmış, bu amacın sebebi olarak gelecek hakkında ufak ipuçlarının zihinde belirlenmesi esas alınmıştır.

Televizyon, sadece bir görüntü kutusundan ibaret değildir. Televizyon yayınlarına bakarak o yayına sahip olan ülkenin değerleri, kültürü, gelenekleri hakkında fikir sahibi olunabilir. Çocuklar için eğitici kanallar, siyasi partilerin ideolojilerinin tartışıldığı programlar, dünya sporları, hayvanların dünyasına açılan belgeseller, dünya ötesini gösteren kameralar ve tarihi anlara açılan bir çift gözdür televizyon.

“Bu benim için küçük, insanlık için büyük bir adımdır” cümlesine insanlar televizyon sayesinde tanıklık etti, bir zamanlar süper güç terazisinde oturan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasını da aynı şekilde insanlar

televizyon sayesinde birinci ağızdan duydular. Her sene ilk yılbaşını kutlayan ülkeleri görüyorsak, o kutlamalara tanıklık ediyorsak bu televizyon sayesinde değil midir? Televizyon doğru kullanıldığında bir kurtarıcıdır aynı zamanda. Haksızlığa uğrayan, gereksiz şiddete maruz kalan insanları televizyon sayesinde görüyor, savaşımlara televizyonla şahit oluyoruz. Ve bu sayede yardım kampanyaları düzenleniyor, ihtiyacı olanlara yardım ediyoruz. Daha önceden belirtildiği üzere, televizyon sadece bir görüntü kutusundan ibaret değildir. Televizyon tarihtir, televizyon dünyaya ve uydumuz ayın ötesine açılan bir kapıdır. Aynı zamanda televizyon medeniyetlerin aynasıdır. Belirli belirsiz, soluk piksellerden, çok net ve çok canlı renklere uzanan bir teknolojidir. Galatasaray – Arsenal maçının spikeri Levent Özçelik’e ait “ Hadi Oğlum, Hadi oğlum!” nidalarını hangi Türk hatırlamaz ki? Veya hangi Türk bilmez, Sertab Erener’in birinciliğini? Televizyon bazen hüzün, bazen de mutluluğa vesiledir. Ve küçük bilgiler büyük ilhamlara, büyük ilhamlar ise daha büyük sonuçlara yol açabilecek potansiyele sahiptir. Bu sebepten televizyonda gösterilen programların yöneticileri çok kritik bir öneme sahiptir. Yönetmenler, yaptıkları eserler ile başka beyinlere kıvılcım verir, fikir aşılarda ve o beyinler bu kıvılcımı ateşe dönüştürebilecek potansiyele sahipse eğer, yönetmenlere bu konuda kutsal denilebilecek bir görev düşer. Yönetmen, bir yapımın zihnidir. Yönetmen, bir yapımın her şeyidir. Çalışmayı bitirirken, televizyonun insanlar ve toplum üzerinde bıraktığı etkiye dayanarak televizyon yayınlarının muazzam bir güce sahip olduğuna ve bu sebepten de yönetmenlerin gerek topluma gerek medya şirketlerine karşı azımsanmayacak şekilde bir sorumluluğa sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir. Hiç kuşku duymadan televizyonun gelecekte de bu etkiye sahip olacağı düşünülerek, yönetmenlerin uzun bir süre daha bu sorumluluğa sahip olacağına ve yeni fikirlere ilham kaynağı olacağı kanısına varabiliriz.

Televizyonun izleyicilerden gelen geri bildirimini takip etmesine olanak sağlayan internet ortamı, yeni iletişim teknolojilerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Günümüzde Türkiye’deki her yayıncı kuruluşun program akışına yer veren ve programlarını tanıtan bir web sayfası vardır. Yine son dönemde başta yerli televizyon dizileri olmak üzere gündemdeki televizyon programlarının her birinin birer web sayfası bulunmaktadır. Bu sayfaların birçoğu belirli ölçülerde interaktifleştirilmiş olan web sayfalarıdır. Bu web sayfaları, ayrıca programı izleyenlerin birbirleriyle tartıştıkları, fikirlerini, beğenilerini paylaştıkları buluşma noktalarıdır. Bu sayfalar

özellikle yapımcı firmalar tarafından da izlenmektedir. Öte yandan Türkiye'deki televizyon yayıncılığında, son yıllarda sıklıkla görülen belirgin yanlışların, eksikliklerin giderilmesi için yapılması gerekenler şunlardır:

- Doğru Türkçe kullanımına dikkat edilmelidir.
- Haberle yorumu karıştıran anlayış terk edilmelidir.
- Haber servisleri, kanal yönetimlerinin iş ve siyaset dünyasıyla olan ilişkilerine önem vermemelidir.
- Yayıncı kuruluşlar, yayıncılığı haksız amaç ve çıkarları doğrultusunda kullanmamalıdır.
- Çok sesliliğin ve kültürel zenginliğin korunmasına önem verilmelidir.
- Yayınlarda dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımcılığına, aşağılama ve önyargılara yer verilmemelidir.
- Toplumda korku veya kargaşa yaratabilecek olaylar çıkması durumunda sağduyulu yayıncılık benimsenmelidir.
- Özel hayata ve kişilik haklarına saygılı olunmalıdır.
- Kadın haklarına sahip çıkılmalı, kadınları metalaştıran anlayıştan uzak durulmalı ve kadınların sorunlarını ayrıntılarıyla ele alan programlara geniş ölçüde yer verilmelidir.
- Çocukların ve gençlerin psikolojik-fizyolojik gelişimlerine olumlu yönde katkıda bulunacak programlara önem verilmelidir.
- Toplumun her kesimine yönelik çok yönlü eğitici-öğretici programlara yer verilmelidir.
- Hukuki açıdan hak doğduğunda kişi veya kurumlara cevap-düzeltilme hakkı tanınmalıdır ve izleyicilerin televizyon yayınlarından beklentileri, duyarlılıkları ile sıkıntıları da dikkate alınmalı.

Sonuç olarak, Türkiye genç bir nüfusa sahip ve televizyon karşısında hayli vakit geçiren bir toplum olarak televizyon konusunda araştırma yapanlara zengin ve geniş bir malzeme sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abercrombie, Nicholas, *Television and society*, USA: Polity Pres., 1996.
- Abisel, Nilgün, ”*Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet*”,
Televizyon, Kadın ve Şiddet, Der. N. Betül Çelik, Kiv Yayınları, Ankara, 2000.
- Adaklı, Gülseren, “Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol”, 2001.
- Adaklı, Gülseren, *Türkiye’de Medya Endüstrisi*, Ütopya Yay., Ankara, 2006.
- Alemdar, Korkmaz: *İletişim ve Tarih*, Image Kitapevi Yayınları, Ankara, 1996.
- Artanç, Kutsal, *Diünden Bugüne Radyo-Televizyon 1927- 1990*, Ajans Türk
Matbaacılık Sanayii A.Ş., Ankara, 1990.
- Avşar, Zakir, Vedat Demir, *Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim*, Piramit
Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Aziz, Aysel, “Kadın Eğitiminde Televizyondan Yararlanma”, *SBF Basın ve Yayın
Yüksek Okulu Yıllık*, 1979-1980, Ankara.
- Aziz, Aysel, *Araştırma Yöntemleri - Teknikleri ve İletişim*, Nobel yayıncılık, Ankara,
2006.
- Aziz, Aysel, *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*, Hiperlink Yay., İstanbul, 2013.
- Aziz, Aysel, *Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı*, Ankara, TRT, 1999.
- Aziz, Aysel: *Radyo ve Televizyona Giriş*, A.Ü. Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları,
Ankara, 1976.
- Babazade, Oktay, *Ekranda Tesvir ve Ses*, 2009.

- Barbier, Frederic, Lavenir, B. Catherine, *Diderot'dan İnternete Medya Tarihi*, Çev. Kerem Eksen, Okyanus Yayın, I. Baskı, İstanbul, 2001.
- Başaran, Funda, - Haluk Geray (der), *İletişim Ağlarının Ekonomisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.
- Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz, *Türkiye'de Televizyon Alanında Küresel-Yerel Birlikteliği: CNN Türk ve CNBC-e Örneği*, Dilek Ofset, İstanbul, 2004.
- Can, Erkan -TRT vericiler dairesi Başkanı-RTÜK, “*Sayısal Yayıncılık*” paneli sunumu, 06 Mayıs 2006.
- Cereci, Sedat, *Radyo ve Televizyon İzleyici Araştırmaları*, SBF Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1977.
- Cumhuriyet Gazetesi - haber metni,
<http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml>, (19.1.1989).
- Çözüm, Araştırma ve Danışmanlık LTD, ŞTİ., *Ulusal-Yerel TV İzleme Alışkanlıkları Araştırması*, İstanbul, 2004.
- Dağdeviren, Burak: Broadcasterinfo, HDTV Anlıyor muyuz?, İstanbul, Sayı 9.
- Dumanlı, Ekrem, *Zaman Gazetesi*, Politika Sayfası, 6 Aralık, 1997.
- Durmaz, Ahmet: *Dijital Televizyonun Temelleri*, Eskişehir, 1999.
- Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları*, 2006.
- Encyclopedia Britannica*, 1969.
- Gökçe, Gürol: *Televizyon Program Yapımcılığı ve Yönetmenliği*, DER yayınları, 1997.
- Halloran, James, *Televizyon Etkileri* (çev.: Ayseli Usluata), İstanbul Reklam Yayınları, İstanbul, 1975.
- Hart, Colin, *Televizyon Program Yapımcılığı*, Es Yayınları, 2007.

- Hilliard, Robert, *Writing for Television, Radio, and New Media*, Cengage: Wadsworth, 1969.
- Kılıç, Altemur, "Televizyonun Türkiye'ye Girişi", www.yenicaggazetesi.com.tr, 1996.
- Kılıçbay, Ahmet, *Türkiye'de Siyah-Beyaz Televizyon Yayınından Renkli yayına Geçiş Konusu Üzerinde Sosyo-Ekonomik Bir Araştırma*, Ankara: TRT Basılı Yayınlar ve Kitaplık Müdürlüğü, No:85, 1977.
- Metin, Alper, Broadcasterinfo, *Mobil TV'ye Giden Yol: Bont RF*, Ajans Adland Yayınları, İstanbul, 2006.
- Mutlu, Erol, *Televizyon ve Toplum*, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1999.
- Onur, Reyhan, *Türkiye'nin Toplumsal Tanıtımında Özel ve Kamu Televizyonculuğunun Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1999.
- Özakman, Turgut, TRT Merkez Program Dairesi Başkanlığı Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, No:6 Ankara, 1969.
- Özçağlayan, Mehmet, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim*, Alfa Basım, İstanbul, 1998.
- Pekman, Cem, *Televizyonda Özelleşme; Avrupa'da Yayıncılığın Değişim Süreci*, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1997.
- Ryan, Philips-Grogan, *An Introduction to Radio and Television*, New York, 1954.
- Sayın, Ayşe, *Özel TV Adım Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul, 8 Şubat 1990.
- Silvia, Tony, *Global News Perspectives on the information Age*, Second Edition, USA: Iowa State University Press, 2001.
- Tekinalp, Sermin, *Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon*, Beta Yay., İstanbul, 2010.
- The American Peoples Encyclopedia*, (1968).
- Tutal, Nilgün, *Küreselleşme İletişim Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2005.

World Radio TV Handbook, <http://www.wrth.com/>, (Son erişim tarihi: 5.01.2015),
2015.

“Yurdumuzda TRT Dışındaki Yayın Durumu”, *SBF Dergisi*, Ankara: Cilt: No: 26,
1972.